Francesco Soave

Come costruire una lingua universale
Kiel konstrui universalan lingvon

“Hans Dubois, Bellinzona (Svizzera), 2020

Redazione, commento e traduzione: Dr Tazio Carlevaro

In italiano ed in Esperanto

Francesco SOAVE

Come costruire una lingua universale – *Kiel konstrui universalan lingvon*
Redazione, commento e traduzione – Redakto, komento kaj traduko:
Dr Tazio Carlevaro

Editore “Hans Dubois”
Tazio Carlevaro
Viale G. Motta 32
CH-6500 Bellinzona
Svizzera – Svislando

tcarlevaro@bluewin.ch
www.taziocarlevaro.ch

Hans Dubois

- Non-commercial publication and distribution
- Pubblicazione e distribuzione non commerciale

Testi scaricabili gratuitamente– Tekstoj elŝuteblaj senpage:
www.taziocarlevaro.ch

ISBN: 978-88-87282-47-4

Prima edizione: 2020

Indice del contenuto – Listo de la enhavo

Indice del contenuto – *Listo de la enhavo* *1*

Prefazione del curatore - *Antaŭparolo de la redaktoro* *3*

Introduzione – *Enkonduko* 6

Vita ed opere di Francesco Soave 6

Vivo kaj verkoj de Francesco Soave 6

Il pensiero linguistico di Francesco Soave 10

La prilingva doktrino de Francesco Soave 10

La lingua “filosofica” di György Kálmar 11

La “filozofia lingvo” de György Kalmár 11

L’interesse per la dottrina linguistica di Soave tra gli studiosi moderni 12

Moderna intereso pri la lingva doktrino de Soave 12

Il modello “classificatorio” di Soave 13

Soave kaj lia “klasiga” modelo 13

Che cos’è un “modello classificatorio” 13

Kio estas “klasiga modelo” 13

La proposta “classificatoria” di Soave 16

La “klasiga” propono de Soave 16

Ipotesi sulle “sotto-categorie” 17

Hipotezoj pri la “sub-kategorioj” 17

Altri aspetti del vocabolario 20

Aliaj aspektoj koncernantaj la vortaron 20

Costatazioni terminali 21

Kromaj konstatoj 21

Valutazione riassuntiva della “lingua” di Soave 21

Resuma pritakso de la “lingvo” de Soave 21

Osservazioni sulla traduzione del testo 23

Observoj pri la traduko de tiu ĉi teksto 23

Riflessioni in torno all’Istituzione d’una lingua universale 25

Pripensoj koncernantaj la starigon de universala lingvo 25
Le proposte linguistiche di Francesco Soave 25
La lingvaj proponoj de Francesco Soave 25

Prefazione del curatore
2022

Antaŭparolo de la redaktoro

Questo libro ha una storia molto lunga. Da sempre sono interessato al linguaggio: come struttura, come attività umana, come espressione d'arte. Le lingue sono opera umana, su di una base biologica preesistente. Possono essere costruite.

Jen libro kun longa historio. Mi estis dum mia tuta vivo ensorĉita far la lingvo: kiel strukturo, kiel homa aktivado, kiel art-esprimo. La lingvoj estas homaj iloj, kiuj baziĝas sur ekzistanta biologia bazo. Do, eblas ilin konstrui.

Al liceo, qualcuno mi aveva detto che Francesco Soave, un teologo, educatore e filosofo ticinese trapiantato nella Lombardia austriaca, aveva elaborato una lingua, che sarebbe potuta servire alla comunicazione internazionale.

Dum mia licea periodo, iu asertis, ke Francesco Soave, tiĉina teologo, edukisto kaj filozofo, kiu fakte tamen vivis en la tiama aŭstria Lombardio, ellaboris lingvon, kiun oni povus utiligi en la internacia komunikado.

Nulla di strano: ad uso internazionale esistono lingue molto diffuse, come l'inglese, oggi, un tempo il greco e poi il latino. Ed altre lingue hanno avuto un ruolo comunicativo in determinate regioni del mondo.

Nenio nova: en la internacia uzo troviĝas jam tre disvastiĝintaj lingvoj, kiel hodiaŭ estas la angla, kaj iam estis la greka, kaj poste la latina. Kaj aliaj lingvoj havis komunikan rolon en difinitaj mondo-partoj.

Ci sono lingue che sono state elaborate proprio per fungere da strumento di comunicazione, orale e scritto, anche a livello internazionale. L'Esperanto, per esempio. Che, come lingua internazionale, funziona, per quanto la sua diffusione non sia molto ampia. Molti autori hanno scritto in questa lingua, dando sostanza ad una letteratura di grande interesse.

Kelkaj lingvo ellaboriĝis ĝuste cele al servi kiel internaciaj komunikiloj en parolo kaj en skribo. Ekzemple, Esperanto. Kiu tiucele bone funkcias, malgraŭ ĝia ne tre granda disvastiĝinteco. Multaj aŭtoris verkis en tiu lingvo, enriĉigante ĝin per tre interesa kulturriĉa literaturo.

Mi interessava sapere quale fosse il modello assunto da Soave per il suo progetto di lingua. Ho pensato che si trovasse in qualcuno dei suoi libri. Ma non ho trovato niente, ed anche le mie domande a specialisti di Soave non mi sono state utili.

Min interesis scii, kia estis la modelo de Soave, en la konstruo de tiu lingvo. Mi supozis, ke mi trovos ĝin en iu el liaj libroj. Sed mi trovis nenio, kaj ankaŭ miaj demandoj al Soave-specialistoj restis sen utilaj respondoj.

Alcuni mi hanno bensì reso attento che Soave era piuttosto un organizzatore di scuole, e un educatore, non un linguista (magari *ante litteram*). E che, per quanto loro ne sapessero, non sembrava avere mai insistito nel presentare e illustrare il suo progetto di lingua.

Iuj tamen atentigis min, ke Soave estis elstara lernej-organizanto, konata edukisto, sed ne iaspeca pra-lingvisto. Kaj ke, laŭ iliaj konoj, li neniam insistis pri tia lingva projekto, kiu restis speco de privataĵo, pri kiu en postaj verkoj li ne plu ion ajn skribis, se entute li fakte tion ellaboris.

Ma il progetto di cui mi avevano parlato, c'era o non c'era? E dove? Alla fine ho scoperto la realtà.

Soave era venuto in contatto con un progetto di lingua artificiale elaborato da uno studioso ungherese, György Kalmár. Non gli era sembrato utile, sul piano linguistico, e neppure bene elaborato. In questo saggio, Soave afferma che sarebbe stato meglio dargli una impostazione diversa. E dice anche come, dove e perché. Ma si limita ad una (peraltro nutrita) serie di suggerimenti, che, volendo, potrebbero essere trasformati in una lingua vera e propria. Purtroppo, oltre al suggerimento, non ci dà esempi.

Questo libretto intende riprendere le direttive di Soave. Come attuare le sue direttive, l'ho dovuto decidere io. Ma laddove le possibilità erano più di una, ho cercato di evidenziarne le diversità.

Soave ha dichiarato che una lingua artificiale sarebbe stata possibile, ma la difficoltà era la sua introduzione nell'uso pratico. Da ottimo organizzatore, era in chiaro sugli ostacoli che avrebbe incontrato.

Suggeriva quindi di rinunciarvi, e di studiare, piuttosto, le lingue straniere ed il latino.

La mia ricerca è durata circa 50 anni (peraltro, non era la sola cosa che ho dovuto fare durante la mia vita). Ma sono riuscito a elaborare una risposta alla mia domanda.

Dr Tazio Carlevaro

Sed ĉu tiu projekto ekzistis, aŭ ne? Kaj kie oni priskribas ĝin? Kaj finfine mi trovis la respondon.

Soave eksciis pri projekto de artefarita lingvo, ellaborita far hungara klerulo, György Kalmár. Tiun projekton Soave konsideris ne bone ellaborita, laŭ lingva vidpunkto. Oni devus ĝin modifi. Kaj Soave klarigis, kial kaj kiel modifi la lingvan modelon de Kalmár. Sed li limiĝas al densa aro da rekomendoj, kiujn eblus transformi al vera planlingvo. Sed bedaŭrinde la aŭtoro limiĝas je ĝeneralaj indikoj, sen pluaj konstru-precizigoj. Kaj li donas neniu ekzemplon.

Ĉi tiu libreto celas doni substancon al la rekomendoj de Soave. Sed per kio substancigi ilin, mi mem devis decidi. Sed tie, kie tio indis, mi indikis eventualajn alternativojn.

Soave asertis, ke artefarita lingvo estas certe ebla, sed la malfacilaĵo kuŝus en la enkonduko en la praktikon. Li estis elstara organizanto, do li bone antaŭvidis la obstaklojn.

Li do sugestis, ke oni rezignu je internacia artefarita lingvo. Prefere oni lernu ekzistantajn lingvoj, modernajn kaj antikvajn (la latinan). Mi esploris tiun temon dum ĉirkaŭ 50 jaroj. Cetere, mi devis ankaŭ alimaniere okupiĝi en tiu periodo. Sed mi sukcesis trovi respondon al mia iama demando.

Dr Tazio Carlevaro

Francesco Soave

“Come costruire una lingua universale”
“Kiel konstrui universalan lingvon”

Con la redazione, la rcostruzione e la traduzione di Tazio Carlevaro
Redaktis, kunkreis kaj tradukis: Tazio Carlevaro

Da / *El :*

“Riflessioni intorno all’istituzione di una lingua universale”
1774

Francesco Soave
1743-1806

Introduzione – Enkonduko

Vita ed opere di Francesco Soave

Francesco Soave nacque a Lugano nel 1743, e morì vicino a Pavia nel 1806. Lo conosciamo come "ticinese", ma lui stesso difficilmente si sarebbe riconosciuto in questo termine, perché alla sua nascita il Ticino non esisteva, neppure come concetto geografico. Il Ticino, come entità geografica e politica (Repubblica e Cantone), nasce solo nel 1803, per decisione di Napoleone Bonaparte, che ne impone anche il nome.

I suoi genitori erano Carlo Giuseppe Soave, e Teresa Herrigg. Ebbe tre fratelli e due sorelle: una famiglia numerosa. Francesco frequentò la scuola annessa alla chiesa di S. Antonio, gestita dai padri somaschi.

Nel 1759 decise di vestire l'abito religioso somasco[1], dopo un anno di noviziato a Milano. In seguito, studia filosofia a Pavia. Nel 1761 venne mandato a Roma, al *Collegio Clementino*, per approfondire la sua formazione teologica. Imparò, oltre al latino, anche il greco, il tedesco, il francese, lo spagnolo, e l'inglese.

Nel 1764 tornò a Milano per breve tempo, per insegnare lettere ai novizi della congregazione somasca.

Fu traduttore, filosofo, divulgatore del sensismo anglo-francese in Italia, docente, organizzatore, e, a suo modo, novatore politico, per quanto ancora molto legato *all'ancien régime*.

Vivo kaj verkoj de Francesco Soave

Francesco Soave naskiĝis en Lugano en 1743, kaj mortis en vilaĝo apud Pavia, en 1806. Ni nomas lin "tiĉinano", sed li mem ne komprenus ĉi tiun terminon, ĉar, kiam li naskiĝis, "Tiĉino" ekzistis nek kiel geografia, ne kiel politika koncepto. La nomo mem de tiu lando, kaj ĝia aparteno al Svislando, kiel nova kantono, decidiĝis oficiale nur en 1803, per Napoleona dekreto.

Liaj gepatroj estis Carlo Giuseppe Soave kaj Teresa Herrigg. Li havis tri fratojn kaj du fratinojn: temas pri granda familio. Francesco frekventis la lernejon aneksitan al la preĝejo de S. Antonio, en Lugano, kiun gvidis religiuloj apartenantaj al la religia ordeno somaska".

En 1759 li decidis fariĝi religiulo, en la somaska[1] ordeno. Post unujara novica studo en Milano, li studis filozofion en Pavio. En 1761 li estis sendita al Romo, al la universitato *Collegio Clementino*, cele la profundigon de lia teologia scio. Krom la latinan lingvon, li lernis ankaŭ la grekan, la germanan, la francan, la hispanan, kaj la anglan.

En 1764 li dum mallonga tempo revenis al Milano, kiel instruisto de la novicoj de la somaska ordeno, pri beletro.

Li estis tradukisto, filozofo, populariganto de angla-franca sensismo en Italio. Krome: instruisto, organizanto, kaj politika novemulo, kvankam neniam radikale kontrasta al la t.n. *malnova reĝimo*.

---

[1] Ordine religioso fondato da San Girolamo Emiliani nel 1534 per aiutare i poveri. All'epoca di Soave, si dedicava piuttosto all'insegnamento della gioventù. Il nome "somasco" deriva da Somasca, un villaggio vicino a Bergamo, dove l'ordine fu fondato.

[1] *Religia ordeno, fondita de Girolamo Emiliani en 1543, por helpi la malriĉulojn. En tiu epoko, tamen, ĝi kontribuis al la edukado kaj instruado de junuloj. "Somaska" aludas al la vilaĝo, kie ĝi fondiĝis.*

In seguito, fu attivo a Parma, dove insegnò lettere all'accademia locale, e dove conobbe il filosofo e enciclopedista francese Étienne Bonnot de Condillac, precettore di Ferdinando di Borbone[3], poi duca di Parma. Il duca allora regnante lo coinvolse nella riforma dello Stato. Intendeva renderlo più efficiente, e meno incline alle intromissioni del clero, che, gradualmente, avevano preso possesso di terreni, aziende agricole, e case. A Parma ebbe modo di incontrare numerosi studiosi naturali e filosofi dell'epoca. Tra gli altri, appunto, con Condillac. È qui che Soave abbandona la filosofia tomistica, abbracciando la filosofia sensista del filosofo francese.

Pli poste, li aktivis en Parmo, kie li instruis beletron ĉe la loka Akademio, kaj kie li renkontis la filozofon kaj enciklopediisto franca Étienne Bonnot de Condillac[2], hejm-instruisto de Ferdinando de Borbono[3], filo de la Parma duko, kaj heredonto de la duka titolo. La patro de Ferdinando, tiam reganta, implikis lin en la reformado de la Ŝtato, por efikigi ĝian administradon, kaj limigi la eklezian sintrudon, rilate terenojn, bienojn kaj domojn. En Parma li havis la okazon renkontiĝi kun multnombraj tiuepokaj natursciencistoj kaj filozofoj. Inter ili, kun Condillac. Sub lia influo, Soave forlasis la tomisman (skolastikan) filozofion, favore al la sensisma filozofio de Condillac

Nel 1786 viene fondata l'Università di Parma, dove venne chiamato a insegnare poesia. Soave non ne era soddisfatto. Avrebbe preferito insegnare morale, o magari filosofia. Intanto, scrive, tra le altre cose, libri per insegnare a "scrivere bene", in particolare l'*Antologia latina* (1770), la *Grammatica ragionata della lingua italiana* (1771), e una memoria, scritta in latino, spedita nel 1770 all'Accademia Reale delle Scienze di Berlino, per rispondere al seguente quesito da lei posto:

En 1786 fondiĝis la Parma Universitato, kie li ricevis instru-postenon pri poezio. Soave ne estis kontenta. Li preferintus instrui moralon, aŭ eble filozofion. Samtempe, apud aliaj libroj, li ekverkis librojn por instrui skribi bonstile (la *Antologion latinan*, 1770), racian *Gramatikon de la itala lingvo* (1771), kaj latinlingvan eseon, senditan en 1770 al la Reĝa Akademio de Sciencoj en Berlino, por respondi la jenajn proponitajn demandojn:

"*Gli esseri umani, abbandonati nello stato di natura, sono in grado di elaborare spontaneamente una lingua? E in quale maniera potrebbero pervenirvi* ? "[3]

"*Ĉu socie komplete izolitaj homoj kapablus evoluigi lingvon, nur dank-al siaj naturdonitaj kapabloj, kaj, se jes, kiel ili povus tion atingi* ?"[3]

Cambiamenti politici a Parma gli fecero perdere l'incarico. Tornò a Milano nel 1772. Il conte Firmian, ministro plenipotenziario presso il governo della Lombardia austriaca, lo assunse come precettore di suo nipote, e lo fece nominare professore di filosofia morale nelle scuole di Brera, dove lo incaricò dell'insegnamento della logica e della metafisica

Pro politikaj ŝanĝoj en Parmo, li perdis sian postenon. Li revenis al Milano en 1772. Grafo Firmian, plenpova ministro de la Aŭstria Registaro en Lombardio, dungis lin kiel privatan instruiston de sia nevo, kaj konfidis al li la katedron pri morala filozofio en la Brera-a altlernejo. Pliposte, li enposteniĝis tie, kiel instruisto de logiko kaj de metafiziko.

[2] Étienne Bonnot de Condillac (1714 – 1780), filosofo sensista, ed enciclopedista francese.
[2] *Étienne Bonnot de Condillac (1714 – 1780), franca sensista filozofo, kaj enciklopediisto.*
[3] Vedi / *Vidu*: Carlevaro (Red.): "Herder, Soave. Origine e ruolo del linguaggio nell'individuo e nella Società". Bellinzona, 2020, Hans Dubois.

Nel 1772 pubblicò la traduzione italiana della sua Memoria del 1770, indirizzata all'Accademia Reale delle Scienze di Berlino[4].

Traduce anche altre opere, dal latino, ed anche dall'inglese. Si occupa di Locke, e traduce il compendio della sua filosofia, preparato dal Dr Winne. Si occupa anche di ricerche, che pubblica. Sono tematiche che ritroviamo nella sua opera *Opuscoli scelti sulle scienze e sulle arti*. Si tratta di 22 studi integrati nel suo insegnamento di metafisica, cui Soave tiene molto, siccome evidenziano bene il suo orientamento in filosofia.

Tradurrà poi anche, dal greco, la *Batracomiomachia*, ed opere da altre lingue, come dal tedesco. Tra queste opere, notiamo la versione degli *Idilli* di Salomon Gessner[5].

Ma lo ricordiamo specialmente come uomo di scuola. Conosce bene la carenza delle scuole dell'epoca. L'educazione era privilegio dei ricchi e dei potenti. Per il popolo, mancavano le scuole, i libri, e dei maestri capaci. Per questo divenne visitatore scolastico (una sorta di organizzatore e di ispettore scolastico) per incarico del Conte Firmian[6.] Doveva vigilare sulle scuole che l'amministratore austriaco aveva aperto nel Lombardo-Veneto.

Il metodo di insegnamento fu mutuato dalle scuole trentine, già riorganizzate in precedenza, secondo modelli austriaci, adattati alle esigenze di una popolazione culturalmente diversa. Soave insisteva perché nelle scuole rurali venissero insegnati i principi elementari di agricoltura e di economia rurale, per migliorare la vita di quella che era la maggior parte della popolazione.

En 1772 li eldonis italan version de la eseo prezentita latinlingve en 1770 al la Berlina Reĝa Akademio de Sciencoj[4].

Li daŭrigis sian tradukan laboron, el la latina, kaj el la angla. Li okupiĝis pri Locke, kaj tradukis la kompendion de lia filozofio, pretigitan far-de Dro Winne. Li okupiĝis pri scienca esplorado kaj naturfilozofio, pri kies rezultoj li aperigis kelkajn libretojn. Ilin ni trovas en la verko *Elektitaj tekstoj pri scienco kaj artoj*. Temas pri 22 eseoj. Li konsideris tiun verkon grava, ĉar ĝi bone reliefigas lian filozofian orientiĝon.

Li elgrekigis ankaŭ *Batrachomiomachia*, kaj aliajn verkoj, i.a. el la germana. Inter ĉi-lastaj, rimarkinda estas la versio de la *Idilioj*, de Salomon Gessner[5].

Soave estis pedagogia reformanto. Li konsciis, ke la tiamaj lernejoj estas mankohavaj, kaj ke la lerneja eduko estas privilegio de riĉuloj kaj de potenculoj. Por la simpla popolo, mankis lernejoj, libroj, kaj kapablaj instruistoj. Li do ekaktivis kiel "lerneja vizitanto" (t.e. organizanto kaj inspektoro de lernejoj), komisiite de Grafo Firmian[6]. Lia tasko estis zorgi pri la baz-lernejoj, kiujn la aŭstria administrado malfermis en Lombardio-Venecilando.

La instruan metodon li pruntеprenis de la Trento-landaj lernejoj, jam pli frue reorganizitaj laŭ aŭstriaj modeloj, adaptitaj al la bezonoj de malsamkultura loĝantaro. Soave insistis, ke oni instruu la bazajn principojn de terkulturo kaj de kampara ekonomio, por plibonigi la efikecon de la kamparanaro, t.e. de la plej granda parto de la loĝantaro.

---

[4] Soave: "Ricerche intorno all'istituzione naturale d'una Società e d'una lingua, e all'influenza dell'una, e dell'altra, sulle umane cognizioni", 1772 (edizione in italiano – *itallingva eldono*).
[5] Salomon Gessner, (1730-1788), pittore, poeta e letterato d'origine zurighese.
[5] *Salomon Gessner, (1730-1788), pentristo, poeto kaj klerulo, naskiĝinta en Zuriko*.
[6] Karl Joseph (Gotthard) von Firmian (1716-1782), ministro plenipotenziario del Lombardo-Veneto, importante funzionario dell'Impero Austro-Ungarico.
[6] *Karl Joseph (Gotthard) von Firmian (1716-1782), plenpova ministro de Lombardio-Venecilando, grava Aŭstria Reĝa kaj Imperia funkciulo*.

Scrisse libri di scuola, ed anche libri di didattica per gli insegnanti, affinché imparassero il loro lavoro anche sul piano teorico.

Li verkis lernejajn stud-librojn, kaj ankaŭ didaktikajn librojn por instruistoj, por ke ili lernu la fundamentojn de sia laboro, ankaŭ je teoria nivelo.

Nel 1789 salutò con interesse la Rivoluzione francese, per poi spaventarsi al momento dell'inizio del Terrore. Temeva le tendenze egualitarie: era un illuminista, ma un illuminista conservatore. Riteneva che ogni gruppo sociale dovesse rimanere al posto destinatogli dalla "natura". Con maggiore libertà, forse, ma i tre "ordini" (regnanti e nobili, clero, e popolo laico) dovevano rimanere dove erano. Non era un democratico "moderno".

En 1789, li bonvenigis la Francan Revolucion, sed ege ektimis, kiam la Teroro komenciĝis. Li timis tendencojn al egaleco: li estis iluministo, sed konservativa. Li opiniis, ke ĉiu socia grupo devas resti en sia propra "nature" difinita socia loko. Indas ja havi pli grandan liberecon, sed la tri sociaj "kategorioj" (regantoj kaj eminentuloj, pastraro, kaj laikaj homoj) devas konservi sian socian funkcion. Demokratio, kia ni konas ĝin, ne apartenis al lia idearo.

Nel 1796 i Francesi conquistarono la Lombardia. L'anno prima, nel 1795, Soave aveva pubblicato sotto lo pseudonimo di "Glice Ceresiano" l'opuscolo *Vera idea della Rivoluzione francese*, in cui criticava con veemenza i principi rivoluzionari. Soave, che non si sentiva sicuro, riparò a Lugano, in Svizzera.

En 1796, la franca armeo invadis Lombardion, kaj ĝin konkeris. Unu jaron pli frue, en 1795, Soave publikigis, sub la pseŭdonimo "Glice Ceresiano", la pamfleton *Vera Ideo de la Franca Revolucio*, en kiu li akre kritikis la revoluciajn principojn. Soave, kiu ne sentis sin sekura, rifuĝe migris al Lugano, en Svisio.

Prese ad insegnare nel Collegio somasco di S. Antonio, a Lugano, di cui non fu però mai insegnante di ruolo: non ebbe che alcuni incarichi di supplenza. Conobbe il Manzoni, allora allievo del collegio in questione, di cui non fu però mai insegnante. Sappiamo che Manzoni[7] se ne ricordava.

Li ekinstruis en la somaska Kolegio de Sankta Antonio, en Lugano. Li ne havis difinitan postenon, sed oficis kiel nura anstataŭanto. Tie, li konatiĝis kun Manzoni, kiu estis, tiam, lernanto ĉe la Kolegio. Manzoni[7] mem skribis, ke li memoras pri Soave.

Si recò poi a Napoli, dove rimase per qualche tempo. Nel frattempo, però, gli Austriaci erano almeno provvisoriamente tornati in Lombardia. Per questo, Soave decise di tornare a Milano, e di riprendere la sua cattedra di filosofia a Brera. In quell'epoca tradusse Orazio in italiano.

Fine, li migris al Napolo, kie li restis iom da tempo. Intertempe, la aŭstrianoj provizore rekonkeris Lombardion, tiel ke Soave decidis reveni al Milano, kaj rekomenci la instruadon en sia Brera katedro pri filozofio. Li daŭris traduki: en tiuj jaroj, li italigis verkojn de Horaco.

Poi tornano i Francesi, che nel 1802 lo richiamano alla direzione del Collegio di Modena, con la cattedra di analisi delle idee, presso la sezione liceale. Pubblicò anche una critica alla filosofia di Kant, che probabilmente

Sed la Francoj revenis. En 1802, la franc-dependa registaro enpostenigis lin kiel direktoron de la Kolegio en Modeno. Tie, en la supera mezlerneja nivelo, li ricevis la katedron pri analizo de ideoj. Samepoke, li publikigis

[7] Alessandro Manzoni, 1785-1873, allora, era un ragazzo. In seguito, diventò un importante scrittore italiano.
[7] *Alessandro Manzoni, 1785-1873, tiuepoke, estis junulo. Pli malfrue, li iĝos grava itala verkisto*.

non aveva capito a fondo. Rimproverava a Kant di reintrodurre errate "idee innate" nella sua filosofia.

Chiese, ed ottenne, di essere chiamato a insegnare alla cattedra di analisi delle idee presso l'Università di Pavia, nel 1803.

Colto da febbre bronchiale, morì il 17 gennaio 1806, nella casa della sua congregazione, La Colombina, a Pavia.

Va ricordato che alcune delle sue opere, come le novelle, rimasero a lungo nel novero dei libri scolastici, fino a fine '800, e i suoi *Opuscoli Metafisici* ebbero molte edizioni, anche dopo la sua morte.

kritikon pri la filozofio de Kant, kies ideojn li verŝajne ne plene komprenis. Li riprocŝs al Kant la reenkondukon de "denaskaj ideoj" en lia filozofio.

Li petis, kaj ricevis en 1803, la katedron pri analizo de ideoj ĉe la Pavia Universitato.

Pro bronkia febro, li mortis la 17-an de januaro 1806 en la ripozdomo de sia kongregacio, La Colombina, en Pavio.

Indas konstati la fakton, ke iuj el liaj verkoj, kiel la *Noveloj*, estis utiligataj en la norditalaj lernejaj klasoj dum longa tempo, ĝis la fino de la 19-a jarcento, kaj liaj *Metafizikaj Eseoj* havis multajn eldonojn, eĉ post lia morto.

Il pensiero linguistico di Francesco Soave

Il pensiero linguistico di Soave non si limita alla grammatica, allo stile e alla pedagogia, tematiche per cui è ancora studiato oggi, almeno nel campo della didattica linguistica, e della traduzione.

Si era occupato anche di temi più tipicamente filosofici. Per esempio, nel 1770 aveva mandato un suo saggio in latino all'Accademia Reale delle Scienze, di Berlino, per rispondere alla domanda che essa, nel 1769, aveva posto agli studiosi dell'epoca[8]. Il quesito proposto riguardava la possibilità che esseri umani del tutto isolati fossero in grado di "elaborare" una lingua per comunicare tra di loro, e, caso mai lo fossero, in qual modo potessero pervenirvi.

Soave riteneva che fosse possibile, e ne spiega le ragioni basandosi sulla filosofia sensista di Condillac, e degli *idéologues* del suo tempo.

La prilingva doktrino de Francesco Soave

La lingva doktrino kaj instruo de Soave ne limiĝas al gramatiko, stilo, kaj pedagogio, kvankam, rilate tiun temaron, liaj verkoj ankoraŭ hodiaŭ interesas sciencistojn kaj historiistojn de instru-scienco.

Li ankaŭ okupiĝis pri lingvaj temoj pli tipe filozofiaj. Tion ekzemplas la latinlingva eseo, kiun li sendis en 1770 al la Reĝa Akademio de Sciencoj, en Berlino, por respondi al la demando, kiun tiu Akademio, en 1769, proponis al kleruloj de tuta tiutempa Eŭropo[8]. Nome: ĉu socie izolitaj homoj, kiuj ne lernis lingvon, tamen povas de si mem konstrui lingvon, por interparoli, kaj, se jes, kiel tio povus okazi?

Soave opinias tion ebla. La scienca fundamento de tiu opinio troviĝas en la sensista filozofio de Condillac, kaj de la tiamaj *idéologues* (filozofoj analizantaj la ideojn).

[8] L'Accademia ritenne più interessante il testo proposto da Herder, pur riconoscendo l'interesse de saggio di Soave.

[8] *La Akademio premiis la eseon senditan de Herder, sed ankaŭ agnoskis la valoron de la eseo, kiun sendis Soave*.

La lingua "filosofica" di György Kálmar

Nel 1772 appare, in lingua latina, un progetto di lingua universale "filosofica". L'autore ne è il filosofo e linguista ungherese György Kalmár. Se ne pubblica una versione in italiano nel 1773. E poi una versione, più completa, in tedesco, nel 1774.

Kalmár proponeva un progetto di lingua solo scritta tramite complessi ideogrammi (una *pasigrafia*), che mirava alla descrizione precisa del reale, alla descrizione della situazione comunicativa, ed alla comunicazione internazionale. Sarebbe molto lungo presentarla in queste pagine. Molti elementi di questa lingua sono proposti in una pubblicazione recente[9]. Fatto sta che suscitò un certo interesse tra i dotti del tempo.

Soave fu il primo italiano (e forse l'unico) ad esprimere la propria posizione circa il progetto linguistico, culturale e comunicativo di Kalmár, con un opuscolo scritto sotto pseudonimo, e dedicato ad un amico lettore, rimasto sconosciuto.

L'opuscolo fu pubblicato in italiano, a Roma, nel 1774, in italiano. Poi l'autore lo ripropose nel 1802, nei suoi *Opuscoli Metafisici,* ripublicato poi in ogni riedizione degli opuscoli stessi.

Nel suo opuscolo, Soave non si limita alla critica della lingua di Kalmár, ma *descrive anche un progetto di lingua artificiale*, in cui cerca di avvicinare le caratteristiche classificatorie delle lingue "filosofiche", a esigenze di maggiore semplicità. Si tratta di una *pasigrafia*, ossia di una lingua solo scritta. La sua struttura è però difficile da valutare, perché è del tutto teorica, senza esempi. Non scriverà più di questo suo progetto, perché riteneva che l'introduzione di una tale lingua fosse impossibile.

Questo libretto è dedicato proprio a questo progetto assai schematico, o meglio a questo

La "filozofia lingvo" de György Kalmár

En 1772 aperis, latinlingve, projekto de universala filozofia lingvo, kies aŭtoro estas la hungara filozofo kaj lingvisto György Kalmár. En 1773, aperis ampleksigita itallingva versio, kaj iom pli kompleta versio german-lingva, en 1774.

Kalmár proponis projekton de nura skriblingvo (*pazigrafio*), skribota per kompleksaj ideogramoj, kun celo precize analizi la realon, la komunikan situacion, kaj la internacian komunikadon. Estus malfacile prezenti ĝian strukturon ĉi-paĝe. Multaj detaloj pri ĉi tiu lingvo troviĝas en lastatempe aperinta verko[9]. La tiamaj kronikoj informas nin, ke tiu projekto naskigis iom da atestebla intereso inter la tiutempaj kleruloj.

Soave estis la unua (kaj eble la sola) italo, kiu esprimis sian pozicion pri la lingva, la kultura kaj la komunika projekto de György Kalmár. Li verkis, tiuteme, libreton sub pseŭdonimo: la libron li dediĉis al amiko, kies nomon nenie Soave precizigas.

Tiu eseo aperis itallingve, en Romo, en 1774. La aŭtoro reaperigis ĝin en 1802, en sia verko-kolekto: *Metafizikaj Eseo*j. Tiu libro represiĝis multfoje, kaj dum longe, ĉiam kun tiu ĉi eseo.

En sia eseo, Soave ne nur kritikas la proponojn de Kalmár. *Li priskribas ankaŭ projekton de artefarita lingvo*, en kiu li klopodas alproksimigi la trajtojn de "filozofia" (klasiga) lingvo, al postuloj de uzo- kaj lerno-facileco. Temas, ankaŭ ĉi tie, pri nura skriblingvo (*pazigrafio*). Sed ĝia strukturo estas malfacile pritaksebla, ĉar li nur teorie prezentis ĝin, sen ekzemploj. Li ne plu reparolos pri tiu projekto, ĉar li opiniis, ke la universala enuzigo de tia lingvo estas neebla.

La jena libreto celas prezenti tiun ja tre skemecan projekton, aŭ pli korekte,

[9] Tayio Carlevaro: "Francesco Soave, György Kalmár e la lingua universale. Un capitolo poco noto della storia dell'interlinguistica". Bellinzona 2020, 2-a edizione: Hans Dubois.

modello metodologico per la costruzione di una lingua artificiale, che precede progetti simili molto più tardivi.

metodologian modelon por la konstruo de artefarita lingvo, kiu parte anticipas similajn multe pli malfruajn projektojn.

L'interesse per la dottrina linguistica di Soave tra gli studiosi moderni

Soave si occupò del linguaggio, non solo come docente e pedagogo. Ci ha lasciato il saggio sulla lingua di Kalmár, e un saggio che cerca di rispondere alla domanda se persone, avulse dal mondo civile, fossero in grado di elaborare una lingua per comunicare tra di loro[10].

Va detto che *ben pochi sono gli studiosi di interlinguistica che si sono occupati della visione di Soave, riguardante la costruzione di una lingua internazionale*. Hanno piuttosto discusso della sua critica al modello "filosofico" e pasigrafico di Kalmár, criticato dal Soave. Ma ci sono eccezioni.

A.D. Duličenko (1990)[11] a pagina 51, e non a pagina 62, come indicato nell'indice, ne sottolinea le idee per lo sviluppo di aspetti generali collegati alla possibilità di creare una lingua internazionale.

Paolo Albani e Berlinghiero Buonarroti, nel loro libro del 1994 (ristampato nel 2011)[12], menzionano Soave a pag. 381: Soave presenta una semplificazione delle lingue esistenti, dove si elimini l'ambiguità del rapporto tra segno e referente, grazie ad una riduzione dei segni necessari, e alla migliore definizione, ma è scettico che possa attecchire nell'uso internazionale.

Umberto Eco (1993)[13] mette in relazione l'opinione di Soave sulla lingua internazionale, con le tesi di Giacomo Leopardi, che ne tratta

Moderna intereso pri la lingva doktrino de Soave

Soave okupiĝis pri lingvo, ne nur kiel instruisto kaj gramatikisto. Ni konas lian eseon pri la Kalmára lingvo, kaj eseon pri la demando, ĉu homoj vivantaj sen kontaktoj kun la socio povus elpensi lingvon, por interkomuniki[10].

Indas ĉi tie rimarki, ke *malmulte da lingvistoj kaj interlingvistoj okupiĝis pri la inter-lingvistikaj opinioj de Soave*. Ĝenerale, la specialistoj preferis detale okupiĝi pri lia kritiko koncerne la pazigrafian lingvoprojekton de Kalmár, ĉar tiu kritiko havas rilatojn kun lia filosofio. Sed ekzistas menciindaj esceptoj.

A.D. Duličenko (1990)[11], en paĝo 51 (kaj ne en paĝo 62, kiel oni indikas en la nom-listo), substrekas la tezojn de Soave pri la ebla evoluigo de planlingvo, ligita al la celo krei internacian helplingvon.

Paolo Albani kaj Berlinghiero Buonarroti [12], en sia libro aperinta en 1994 (represita en 2011), mencias Soave en paĝo 381: Soave prezentas simpligon de la ekzistantaj lingvoj. En ĝi, li forigas ambiguaĵojn en la rilato inter signo kaj referaĵo, danke al la forigo de sinonimoj, kaj al la klara difino de la terminoi, sed li ne kredas, ke tia lingvo povas enradikiĝi en la internacia uzo.

Umberto Eco (1993)[13] kunligas la opinion de Soave pri internacia lingvo, kun la tezoj de Giacomo Leopardi, kiu skribas pri tiu temo en

[10] Il testo, apparso nel 1772, si trova in: Johann Gottfried Herder; Francesco Soave: "Origine e ruolo del linguaggio nell'individuo e nella società". Due saggi, redatti da Tazio Carlevaro, 2-a edizione, 2020.
[10] *La teksto aperis en 1772. La titolon vi trovas en la supra piednoto. Ĝi estas elŝutebla ĉe www.taziocarlevaro.ch.*
[11] Duličenko, A.D.: "Meždunarodnye bspomogatel'ye jazyki". Tallinn 1990, "Valgus".
[12] Albani, Paolo; Buonarroti, Berlinghiero: "Aga magéra difúra. Dizionario delle lingue immaginarie". Bologna 1994, Zanichelli. 2-a edizione immutata (*senŝanĝa eldono*) 2016.
[13] Eco, Umberto: "La ricerca della lingua perfetta". Roma-Bari 1993, Laterza.

ampiamente nello *Zibaldone*.

Lo studioso italiano *Roberto Pellerey* (1992)[14] tratta diffusamente di Francesco Soave (pp. 221-240, *passim*), non solo per quanto riguarda la lingua universale, ma anche, in genere, sulla sua opinione circa la necessità di un linguaggio chiaro, che rappresenta un aspetto della sua filosofia linguistica, e della sua maniera di intendere la pedagogia.

Pellerey si interessa anche alle sue proposte teoriche per una lingua internazionale. Basterebbe togliere i sinonimi, e meglio definire i termini oscuri. Nuove parole potrebbero regolarmente essere formate tramite composizione. Una coniugazione basterebbe. La declinazione va semplificata (nominativo e accusativo). Articoli e aggettivi possono essere accordati, e poche regole per i pronomi, in particolare personali. Conviene abolire i *generi grammaticali* maschile e femminile. Per gli animali e le cose va bene il neutro. Le parole potrebbero passare da una categoria grammaticale all'altra, grazie a indicatori (affissi). Il problema è il vocabolario, in cui si rischia di introdurre radici da ogni dove, con effetti arlecchineschi, e la pronuncia. Ma la difficoltà primaria è la diffusione.

Petro Stojan (1929)[15], al punto 1058, cita correttamente l'opera di Soave, indicando che, appunto, egli ritenga possibile creare una lingua internazionale, che però sarebbe impossibile da introdurre nell'uso pratico.

Il modello "classificatorio" di Soave

Che cos'è un "modello classificatorio"

Soave, nel saggio in cui tratta della proposta di Kalmár, circa una lingua "filosofica", propone al lettore alcuni punti centrali. Non ne nega l'interesse, e non ne ritiene impossibile la

sia grava verko *Zibaldone*.

La itala specialisto *Roberto Pellerey*[14] ekzamenas detale la tekstojn de Francesco Soave (plurloke, inter p. 221 kaj 240). Ne nur pri lia opinio koncerne la universalan lingvon, sed ankaŭ pri lia postulo por lingvo klara kaj travidebla, kiu estas baza aspekto de lia lingva filozofio, kaj baza postulo por efika pedagogio.

Pellerey okupiĝas ankaŭ pri liaj teoriaj proponoj por internacia lingvo. Sufiĉus forigi la sinonimojn, kaj pli bone difini neklarajn terminojn. Novaj vortoj povus facile konstruiĝi per kunmeto. Unu sola verba konjugacio sufiĉus. La o-vorta deklinacio povus simpliĝi (restus nur subjekta kaj objekta kazoj). La a-vortoj povus akordiĝi kun la o-vortoj, kaj ekzistus nur malmultaj uzo-reguloj por pronomoj, ĉefe por personaj pronomoj. En tiu lingvo, malaperus la *gramatika* genro: por bestoj aŭ aĵoj, neŭtrala genro sufiĉus. La vortoj povus migri de unu gramatika kategorio al alia, dank-al afiksoj. Malfacilaĵo kuŝus en la vortaro. Enirus radikoj el iu ajn lingvo, arlekenece. Ankaŭ la elparolo starigus problemon. Sed la ĉefa malfacilo troviĝus en ĝia ĝeneraligita uzo.

Petro Stojan (1929)[15], en la 1058-a paragrafo, korekte mencias la verkon de Soave. Li klarigas, ke Soave konsideris internacian lingvon ebla, sed ke li opiniis, ke ĝia praktika enuzigo estus neebla.

Soave kaj lia "klasiga" modelo

Kio estas "klasiga modelo"

Soave, en la pamfleto, en kiu li pritraktas la projekton de "filozofia" lingvo, kiun proponis Kalmár, atentigas la legantojn pri iuj centraj punktoj. Li ne neas la valoron de tia lingvo, kaj

[14] Pellerey, Roberto: "Le lingue perfette nel secolo dell'Utopia". Prefazione di Umberto Eco, Bari 1992, Laterza.
[15] Stojan, Petro E.: "Bibliografio de internacia lingvo. Historia sistema katalogo de filologia, lingvistika, kaj poliglota literaturo pri universala alfabeto, filozofia gramatiko, signaro, gest-lingvo, internacia helpa lingvo, kaj logistiko". Genève 1929, Bibliografia servo de Universala Esperanto-Asocio.

costruzione. La sua messa in uso sarebbe però complicata dalla differenza delle pronunce, e specialmente per la mancanza di consenso tra le persone che dovrebbero poi utilizzarla. Raccomanda quindi lo studio delle lingue moderne, e del latino, all'epoca forse in declino, ma ancora ben presente nell'insegnamento medio-superiore e nelle università.

ne konsideras ĝian konstruon malebla. Sed li konsideras malfacile enuzigi ĝin pro la diferenco en la prononcoj, kaj precipe pro la manko de konsento inter la homoj, kiuj tiam devus uzi ĝin. Tial, Soave rekomendas la studadon de la modernaj lingvoj, kaj de la latina, tiutempe jam malkreskanta en uzo, sed daŭre grava en la tiama eduk-sistemo.

Soave sostiene che non si possa costruire una vera lingua utilizzabile anche oralmente. Proponeva, dunque, una *pasigrafia*. Un codice solo scritto. Esso dovrebbe essere costruito in modo da permettere una comunicazione chiara (ossia, deve evitare espressioni oscure, che, invece, si trovano nelle lingue naturali). Non deve, inoltre, ingombrare troppo la memoria.

Li, krome, neas la eblon konstrui *veran* lingvon, t.e. komunikilon ankaŭ parolatan. Li proponis, do, *pazigrafion*, t.e. nur skriban komunikan kodon. Tiun kodon, laŭ Soave, oni devus konstrui tiel, ke ĝi faciligu klaran komunikadon (t.e. eviton de la mis-kompreneblaj esprimaĵoj, troveblaj en la naturaj lingvoj), kaj facilan memoreblecon.

L'affermazione che Soave avesse in un qualche modo progettato una lingua universale *a posteriori*, ossia sostanzialmente basata sulle lingue esistenti, è *errata*.

La aserto, ke Soave iamaniere projektis universalan lingvon *aposterioran*, t.e. konstruitan sur la bazo de la ekzistantaj lingvoj, estas esence *erara*.

Il lettore osserverà che Soave valuta positivamente le lingue dette "filosofiche", o "classificatorie". Sono dei progetti che mirano ad una analisi approfondita del senso dei termini, e che evidenziano questa analisi nella struttura stessa del termine. Un po' come succede nella chimica, dove "acqua" può essere scritta anche H_2O, termine che rivela la struttura dell'acqua. Ora, però, una lingua "filosofica" mira ad analizzare in questo modo *tutte le nozioni esistenti*, mediate tramite il linguaggio. Una simile lingua rivela la natura "vera" del mondo, grazie all'esame del senso delle parole.

La leganto facile konstatos, ke li aprobas kaj ŝatas la lingvojn nomatajn "filozofiaj", aŭ "klasifikaj" ("klasigaj)". Temas pri projektoj, kiuj celas (1) plej klare analizi la signifon de la terminoj uzataj, kaj (2) evidentigi la rezulton de tiu analizo en la strukturo de la termino mem. Simile al kemio, kie "akvo" povas skribiĝi per H_2O, kiu samtempe reprezentas la strukturon de la akvo. Sed ja, "filozofia" lingvo celas analizi *ĉiujn nociojn*, troviĝantaj en la homaj lingvoj. Ĝi fakte celas konstrui lingvon, kies terminoj (vortoj) klarigas, en sia strukturo, formale evidentigas la *veran* naturon de la nocioj, reprezentataj per la unuopaj vortoj.

Tuttavia, secondo Soave quest'analisi generale sarebbe probabilmente impossibile. Inoltre, sovraccaricherebbe la memoria umana. Propone quindi un metodo "nuovo". Ossia, *limitare i livelli della classificazione*, così da evidenziare solo quelli più generali.

Sed laŭ Soave, tiu tasko estus superhoma, kaj supozeble neebla. Krome, ĝi superŝarĝus la homan memorkapablon. Tial li proponas ion "novan". Nome, *limigi la nombron de la niveloj de klasigo*. Nur la supraj (pli ĝeneralaj) niveloj aperos en la "klasigo".

Prima di procedere oltre nella presentazione dello schema di Soave, è utile esaminare il procedimento "analitico", o "caratterizzante", o "filosofico", o "classificatore" di queste lingue.

Antaŭ ol antaŭeniri en la prezento de la lingvoskemo proponita far-de Soave, estus utile vidi, kiel funkcias la "klasige analiza" sistemo, kiun ni trovas en tipe "analizaj", aŭ

Osserveremo, che ogni autore presenta *il suo modello* di classificazione. Il che evidenzia la difficoltà di raggiungere un consenso sulle categorie da utilizzare. Sono però parecchi i filosofi che hanno provato a farlo. Il loro obiettivo era che questa "analisi" li conducesse a risultati "veri" anche sul piano ontologico. In tal modo, l'essenza della realtà sarebbe osservabile anche attraverso la lingua.

È un metodo che gli inventori di lingue "filosofiche" avevano già messo a punto tra la prima metà del '600 e la seconda metà del '700. *Exempli gratia* esaminiamo la "lingua" filosofica e classificatoria del vescovo scozzese George Dalgarno (1616-1687). Dalgarno aveva suddiviso lo scibile umano in 17 categorie *ontologiche*. Ogni parola, dunque, a seconda del suo significato, cominciava con una lettera che ne indicasse la categoria generale.

"karakterizigaj", aŭ "filozofiaj", aŭ "klasigaj" lingvoj. Estas necese klarigi, ke ĉiu aŭtoro proponas *sian propran klasigo-sistemon*. Tio bone montras la malfacilon trovi konsenton pri la kategorioj mem. Malgraŭ tio, multaj filozofoj tion provis fari. Ili havis intereson je tio, ĉar ili esperis, ke *ĝuste* tiu "analizo" kondukos al ontologie "veraj" rezultoj. La realo do aperos ankaŭ lingve, kia ĝi estas.

Dum la unua duono de 1600, kaj la dua duono de 1700, kelkaj kleruloj ja proponis "filozofian" metodon krei lingvon. Ekzemple, ni esploru la klasigan kaj "filozofian" "lingvon" de la skota episkopo George Dalgarno (1616-1687). Dalgarno dismeti la tutan homan sciaron laŭ 17 *ontologiaj* kategorioj. Do ĉiui vorto, laŭ sia signifo, komenciĝas per la plej ĝenerala kategori-koresponda litero.

A	ens, res, cosa	aĵo, estaĵo, ekzistaĵo
H	sostanza	substanco, esenco
E	accidente[16]	akcidento[16]
I	ente concreto (unione di sostanza ed accidenti)	konkreta ekzistaĵo
O	corpo	korpo
Y	spirito	spirito, animo
U	concreto con corpo e spirito, uomo	konkretaĵo kun korpo kaj animo, homo
M	concreto matematico	matematika konkretaĵo
N	concreto fisico	fizika konkretaĵo
F	concreto manufatto	homfarita konkreta objekto
B	accidente matematico	matematika akcidento
D	accidente fisico generale	ĝenerala fizika akcidento
G	qualità sensibili	percepteblaj ecoj
P	accidenti sensibili	percepteblaj akcidentoj
T	accidenti razionali	raciaj akcidentoj
K	accidenti politici	politikaj akcidentoj
S	accidenti comuni	alispecaj akcidentoj

La *seconda lettera* indica la sotto-categoria, la terza lettera indica la sotto-sotto-categoria. La

La *dua litero* de la "vorto" korespondas al subkategorio. La tria korespondas al kroma

[16] *Sostanza* e *accidente* sono termini aristotelici. "Sostanza" è l'essenza, il fondamento dell'essere, inconoscibile, e universale. Per Aristotele, ogni oggetto o vivente partecipa di una essenza universale. P.es. per l'essere umano, la natura umana. Gli "accidenti" sono dati di percezione che ci permettono di rilevare la categoria universale cui appartiene l'ente che stiamo esaminando, ossia il singolo essere umano. L'essenza è universale, gli accidenti sono transeunti, come l'individuo che li evidenzia.

[16] Substanco kaj akcidento *estas aristotelaj terminoj. "Substanco" estas la universala esenco, la "naturo" de ĉiu estaĵo. Ĝi estas senpere ne-konebla. Laŭ Aristotelo, ĉiu aĵo karakteriziĝas per universala specifa substanco. La "akcidentoj" ebligas al nia percepto, ekkoni kaj la unuopan individuon, kaj la substancon universalan. "Homeco" estas universala. La unuopa homo, male, malaperos, kiam disiĝos la akcidentoj..*

quarta lettera individua il singolo concetto, e ne conclude l'analisi. Insomma, "crea" la parola, che, così formata, ne evidenzia, la struttura, ossia la consistenza. Un procedimento che chiamiamo "classificazione".

sub-subkategorio. La kvara litero korespondas al la kompleta koncepto, tiel "analizita". Ĝi estas ne nur vorto, sed ankaŭ la analiza konsisto. Ni nomas tiun procedon "klasifiko" ("kategoria enklasigo").

Esaminiamo come funzionano le sotto-categorie della categoria generale "N"

Ni vidu kelkajn analizo-rezultojn, interne de la ĝenerala kategorio "N".

"N" (cose fisiche concrete) si suddivide in *herbaria*, *arbores*, *bruti* (animali).
"N" *(fizikaj konkretaĵoj) dividiĝas al subkategorioj* herboj, arboj *kaj* bestoj.

Nŋka è l'elefante, dove ŋ indica appunto l'animale, k indica il quadrupede, ed a lo individua.
= Elefanto, kie ŋ indikas la bestojn, k indikas la kvarpiedulojn, kaj a specifigas la elefanton.
Nŋkë è il cavallo, dove ŋ indica appunto l'animale, k indica il quadrupede, ed ë lo individua.
= Ĉevalo, kie ŋ indikas la bestojn, k indikas la kvarpiedulojn, kaj ë specifigas la ĉevalon.
Nŋke è l'asino, dove ŋ indica appunto l'animale, k indica il quadrupede, ed e lo individua.
= Azeno, kie kie ŋ indikas la bestojn, k indikas la kvarpiedulojn, kaj e specifigas la azenon.
Nŋko è il mulo, dove ŋ indica appunto l'animale, k indica il quadrupede, ed o lo individua.
= Mulo, kie ŋ indikas la bestojn, k indikas la kvarpiedulojn, kaj o specifigas la mulon.

Già all'epoca, però, questo sistema classificatorio dovette affrontare delle critiche. Che fare se si fossero scoperte sotto-specie di muli, caratterizzate da altri elementi, come l'origine geografica, il comportamento, il pelame?

Jam siatempe tiu klasiga sistemo estis kritikata. Kion fari, se subite oni malkovrus subspecion de "mulo", kiu distingiĝas el-de la konata "mulo", pro apartaj specifaĵoj, kiel la geografia origino, la konduko, la felkoloro, ktp.?

Ma Dalgarno era convinto di avere costruito dei termini che evidenziassero correttamente la struttura del reale. E Soave ne seguiva l'opinione.

Sed Dalgarno "konstruis" terminojn, kiuj, laŭ li, montras korektan analizon de la realo. Supozeble, Soave ne atentis pri la jam ofte esprimitaj kritikoj.

La proposta "classificatoria" di Soave

Per questo, Soave ritiene utile partire da una classificazione. Ma è una classificazione *linguistica* (*grammaticale* e *semantica*), non ontologica. Il primo livello, in cima, troviamo le categorie *grammaticali*. Ecco le principali

La "klasiga" propono de Soave

Tial Soave opiniis, ke la "klasifikaj kategorioj" estas utilaj. Sed li proponas *lingvajn* kategoriojn (*gramatika* kaj *semantika*), kaj ne ontologia. La plej alta kategori-nivelo estas esence *gramatika*. Jen la ĉefaj:

S Caratterizza il sostantivo (è una categoria di base, di tipo *grammaticale*)
Karakterizas la substantivon (la mondon de la konceptoj). Temas pri gramatika *kategorio*
P Caratterizza i sostitutivi dei sostantivi (pronomi di vario tipo). Come i pronomi e i relativi
Karakterizas la vortetojn, kiuj anstataŭigas la substantivojn (kiel pronomoj, relativoj, ktp)
C Indica le parole con la funzione di congiunzione tra frasi o elementi della frase
Karakterizas la vort-kunligajn vortetojn (kaj, aŭ, ke, ktp)

Attenzione: Soave parla di categorie e di sottocategoria. La sua lista è incompleta, e nel suo scritto si limita a qualche indicazione, senza però dare esempi. Non entra nei dettagli.

Soave skribas pri kategorioj kaj sub-kategorioj. Lia listo estas, tamen, nekompleta, kaj en lia verko li nure proponas kelkajn indikojn, sen doni ekzemplojn. Detalojn li ne pritraktas.

Appare però chiaro che il primo livello di

Estas tamen sufiĉe klare, ke la unua klasigo-

classificazione riguarda la natura *grammaticale* (sostantivi, particelle utili nella frase), mentre il secondo livello indica una prima classificazione di tipo *semantico*.

Si tratta di una sorta di *prefisso obbligatorio*, diviso in due parti. Dapprima la parte grammaticale, poi quella semantica. Con quali segni grafici doveva essere espresso? *Non si sa*. Probabilmente con lettere alfabetiche con una funzione iconica (che qui esprimiamo in **grassetto**), o, meglio, con *icone vere e proprie*.

Questi prefissi sono da distinguere dai "segni costanti", loro pure delle lettere o delle icone, o degli apostrofi, o degli accenti), che regolano le relazioni tra le varie parti del discorso, che modificano "termini" già esistenti, e che intervengono nella flessione dei sostantivi e degli aggettivi, nonché nella coniugazione dei verbi.

Soave propone un primo livello, il livello grammaticale. Cui segue un livello "semantico", che consiste di alcune categorie "ampie" "generali", a loro volta suddivise in sotto-categorie più mirate per quanto riguarda la classificazione. In modo arbitrario, possiamo supporre.

Probabilmente, le singole sotto-categorie di altre categorie grammaticali (pronomi, congiunzioni, ecc.) non richiedono la creazione di sottocategorie, come nella categoria dei sostantivi. La "lettera" che indica la funzione grammaticale, e la "lettera" che ne specifica il senso, potrebbero bastare. Si tratta di categorie "chiuse".

Ipotesi sulle "sotto-categorie"

Possiamo proporre solo ipotesi. Soave non ha proposto esempi. Ecco, comunque, le sotto-categorie, che *noi* immaginiamo così.

nivelo koncernas la *gramatikan* funkcion (temas pri substantivoj, kaj pri la frazaj helpvortetoj). La dua nivelo koncernas unuan ĝeneralan *semantikan* klasigon.

Temas pri ia *deviga prefikso*, konsistanta el du partoj. La unua parto rilatas la gramatiko, la dua rilatas la semantikon. Per kiu grafika signo oni skribu la prefikson? *Ni ne scias*. Verŝajne, per alfabetaj literoj, funkciantaj ikonece (ni ilin indikas ĉi tie per **graseta** litertipo). Sed eble Soave preferintus *bildecajn ikonojn*.

Tiuj "prefiksoj" ne estas konfuzendaj kun la t.n. "konstantaj signoj" (temas ja ankaŭ pri literoj aŭ pri ikonoj; aŭ pri apostrofoj, aŭ akcentoj), kiuj gvidas la konstruon de la frazo, modifas la kategoriecon de la terminoj ekzistantaj, ilin modifas sence, kaj rilate konjugacion kaj substantivan kaj adjektivan fleksion (pluralo, in-genro).

Soave proponas la kreon de unua nivelo, kiu indikas la gramatikan kategorion de la termino. Sekvas dua nivelo, "semantika". Soave proponas unuan semantikan nivelon, "pli ĝeneralan», kun pluraj subkategorioj, pli "detalecaj". Verŝajne, tiu kategoriigo fariĝas sur bazo iom arbitra.

Supozeble, la aliaj gramatikaj kategorioj (pronomoj, konjunkcioj, ktp) ne bezonas plidetaligajn sub-kategoriojn, kiel male estas necese ĉe la substantivoj. La "litero", kiu anoncas la gramatikan funkcion, kaj la "litero", kiu precizigas ankaŭ la sencon, povus plene sufiĉi. Ja temas pri konataj "fermitaj" kategorioj.

Hipotezoj pri la "sub-kategorioj"

Ni povas proponi nur hipotezojn. Soave nenie proponis ekzemplojn. Jen, tamen, eblaj sub-kategorioj, laŭ *nia* imago-kapablo.

Saq Caratterizza i sostantivi indicanti tutti gli animali (**a**), e i quadrupedi (**q**), p.es.: cavallo
*Karakterizas la substantivojn, indikantaj ĉiujn bestojn (**a**), kaj la kvapiedulojn (**q**), ekz-e: ĉevalo.*

Sev Caratterizza i sostantivi che indicano le qualità(**e**), di tipo estetico (**v**), p.es.: bellezza
*Karakterizas la substantivojn, indikantaj ĉiujn kvalitojn (**e**), speciale estetikajn (**v**): belo*

Pp Caratterizza i pronomi (sostitutivi) personali (p.es.: io, tu…)

Karakterizas la pronomojn (anstataŭigantajn vortojn) koncernantaj verboj (ekz-e: mi, ci)

Pi Caratterizza i pronomi (sostitutivi) indicativi (p.es.: il, questo, quello)
Karakterizas la pronomojn (anstataŭigantajn vortojn) koncernantaj indikon de io ekzistanta (ekz-e: la, jena, tiu)

Pr Caratterizza i pronomi(sostitutivi) relazionali (p.es.: che, il quale)
Karakterizas la pronomojn (anstataŭigantajn vortojn) koncernantaj rilaton interne de frazo (ekz-e: kiu, kia)

C Caratterizza le congiunzioni (p.es.: e, o, ma, però)
Karakterizas la vortajn kaj frazajn vort-kunigiloj (ekz-e: sed, tamen, kaj, aŭ).

Eccetera, *ktp*.

La seconda lettera (minuscola), che segue la prima lettera (maiuscola) indica la sotto-categoria *semantica*. È una nostra ricostruzione secondo quanto scritto da Soave.

Dua litero (minuskla), post la baza majuskla karakteriza litero, indikas sub-kategorion (*semantikan*). Temas ja pri nia rekonstruo el la distingoj indikitaj far Soave mem:

Per quanto riguarda la categoria dei sostantivi, è però necessaria una seconda sotto-categoria, *semantica*. Che specifica meglio la categoria in cui viene a trovarsi.

Koncerne la substantivan kategorion estas necesa unu plua sub-kategorio *semantika*. Ĝi utilas al la pli oportuna plipreciziga de la kategorio, en kiu ĝi aperas.

Soave ha sempre parlato di *lettere*. Per quanto riguarda le icone, ha suggerito di usarle solo laddove fosse sensato farlo.

Soave ĉiam skribis, ke oni uzu *literojn*. La ikonojn oni utiligu nur tie, kie tio estas sencohava.

Adesso, possiamo procedere alla creazione di una “parola”, come scrive Soave. Noi parleremmo di “termine”.

Ni plupaŝu, por krei “vorton”, kiel skribas Soave. Fakte ni ne parolus pri “vorto”, sed pri “termino”.

Partiamo dalle nozioni di “cane”, e di “cavallo”, per costruire i termini che esprimano correttamente queste nozioni.

Ni volas eliri el la nocioj “hundo”, kaj “ĉevalo”, por konstrui la terminojn, kiu esprimas korekte ĉi tiujn nociojn.

Saq caratterizza la categoria degli animali quadrupedi. L’icona 🐕 rappresenta un cane.
Saq *karakterizas la kategorion de la kvarpiedaj bestoj. La ikono 🐕 reprezentas hundon.*

Lo stesso vale per la nozione “cavallo”, che rappresentiamo con quest’icona: : 🐎
La samo validas por la nocio “ĉevalo”, kiun ni povas reprezenti per la jena ikono : 🐎

Ecco i termini che abbiamo costruito *Jen la korekte konstruitaj terminoj:*

Saq 🐕 : “cane” “hundo”
Saq 🐎 : “cavallo” “ĉevalo”

Cambiamo “categoria”. Creiamo parole, per esempio in campo “astronomico”. Supponiamo che, qui, il segno classificatore sia **Sca** (Sostantivo + cielo + astronomia).

Ni kreu aliajn terminojn, ekzemple astronomi-koncernajn. Ni supozu, ke klasiga prefikso (klasigilo) estas **Sca** (Substantivo + ĉielo + astronomio).

Sca ☀ è il termine per “sole”.
estas la termino, signifanta “sunon”

Cimentiamoci con l’anatomia. Supponiamo che, qui, il segno classificatore sia **Stm** (Sostantivo + corpo + membra).

Ni provu rilate anatomion. Ni supozu, ke la klasiga prefikso estas **Stm** (Substantivo + anatomio + korpoparto).

Stm è il termine che significa “osso”.
estas la termino, signifanta “oston”

Nella lingua soaviana, ci sono nozioni per cui non possiamo usare icone. Soave scrive che allora bisogna scegliere una lettera che le rappresenti, e che segua quindi il segno classificatore (“caratterizzante”).

En la Soave-a lingvo, ekzistas ankaŭ nocioj, ne esprimeblaj per ikonoj. Tiam, skribas Soave, oni selektos “literon”, kiel elemento, kiu konkludigas la kanalizon de la nocio, kaj kreas la terminon. Ĝi venu post la deviga kategoria prefikso.

Stupisce un poco che Soave non sia ricorso ad un sistema che peraltro conosceva. Avrebbe potuto evitare lettere e icone, se avesse adottato le parole esistenti nelle lingue naturali, eventualmente anche nel latino. Così:

Estas strange, ke Soave ne ĉerpis el alia ekzistanta kaj pli simpla metodo, kiun li cetere konis. Li povintus forlasi ikonojn kaj literojn, ĉerpante el ekzistanta lingvo, ekzemple el la latina. Jene:

Saq canis	“cane”	“hundo”
Saq equus	“cavallo”	“ĉevalo”

All’inizio del suo saggio, Soave sembra alludere a questa modalità, ossia alla possibilità di utilizzare termini presi da lingue esistenti. I prefissi classificatori ne faciliterebbero il riconoscimento del suo significato. Ma forse si è preoccupato dall’aspetto “arlecchinesco” di una simile lingua, adottando, quindi, la soluzione già proposta, in parte, proprio da Kalmár: lettere ed icone.

Efektive, tie kaj tie, ĉefe komence de sia eseo, li aludas al tiu eblo. Eĉ al la uzo de la nacilingvaj terminoj. La klasigaj prefiksoj faciligus la rekonon de la nocio, kiun alportas la termino. Sed pli poste, supozeble, li timis la “arlekenecan” aspekton de tia lingvo, kaj tial li adoptis la “solvon” de Kalmár, nome la uzon de literaspektaj kaj/aŭ ikonecaj elementoj.

Soave propone comunque un’eccezione per i nomi propri, quelli geografici, e quelli scientifici. Nelle lingue occidentali, si tratta di termini spesso simili da lingua a lingua. Propone quindi dei segni classificatori specifici (prefissi) per le varie categorie (p.es. “nome di persona”, “nome geografico”, “termine matematico”, ecc., seguiti dal termine in questione, nella lingua nazionale.

Soave proponis tamen escepton: la propraj nomoj, kaj la geografiaj kaj sciencaj terminoj, kiuj ĝenerale, en ĉiuj okcidentaj naciaj lingvoj, estas similaj. Tiukampe, li proponis, ke unue oni kreu specifajn klasigajn prefiksojn por la terminoj (ekz-e: “persona nomo”, “geografia nomo”, “matematika termino”, ktp). Al ĝi sekvu la nomo pri kiu temas, ankaŭ nacilingve.

Se stabilissimo **Sgn** come segno caratteristico (prefisso) dei nomi geografici di città, **Sgn** Milano indicherebbe la città di Milano.

Se la prefiksa karakterizilo de la urbaj geografiaj nomoj estus **Sgn**, tiam **Sgn** Milano indikus la urbon Milano.

Come possiamo creare aggettivi? Nella lingua di Soave non esistono termini originariamente aggettivali. Provengono tutti dai Sostantivi, e sussidiariamente da altre particelle di valore funzionale (io, e, che…). Non solo gli aggettivi, ma anche i verbi provengono dai sostantivi, grazie all’aggiunta di specifici “segni costanti”. La base dell’aggettivo “bello”

Kiel ni povas krei adjektivojn? En la lingvo de Soave, *ne ekzistas* bazaj adjektivoj. Ĉiu vorto naskiĝas kiel substantivo. Aŭ kiel funkcia vorteto (mi, kaj, kiu…). La adjektivoj kaj la verboj venas de la substantivoj, per la aldono de specialaj “konstantaj signoj”. Do, la bazo de la adjektivo “bela” estas “bel(eco)”. Soave nenie indikis, kiel tio povas *konkrete* okazi. Sed

è dunque il sostantivo “beltà”. Soave non ci fa esempi di come funzionino questi “segni costanti”. Ma possiamo immaginare che **(A)** trasformi un sostantivo in un aggettivo, e che **(V)** trasformi un sostantivo in un verbo.

ni provas supozi la jenan procedon. **(A)** estu la “konstanta signo” kiu transformas terminon substantivan al adjektivo, kaj **(V)** estu la “konstanta signo”, kiu transformas terminon substantivan al verbo.

	Per esempio:	*Ekzemple*:
Saq 🐎 (V)	“cavalcare”	“*ĉevali*”, t.e. “*rajdi*”
Saq 🐕 (A)	“canino”	“*hunda*”

Ci sono altri “segni costanti”. Servono a indicare il plurale **(M)**, e il femminile **(F)**.

Aliaj “konstantaj signoj” servas al la pluraligo **(M)** kaj al la ingenra transformo **(F)**:

Saq 🐎 (M)	“cavalli”	“*ĉevaloj*”
Saq 🐎 (F)	“cavalla”	“*ĉevalino*”

Questi “segni costanti” si utilizzano anche con i pronomi. Supponiamo che il prefisso classificatore che indica i pronomi personali sia **Pp**, e che l’icona che precisa il pronone “io” sia ₪.

Tiuj “konstantaj signoj” estas utiligeblaj ankaŭ ĉe pronomoj. Ni supozu, ke la klasiga prefikso de la personaj pronomoj estas **Pp**, kaj ke la ikono signifanta “mi” estas la jena: ₪.

Allora, **Pp ₪** significa “io”. E **Pp ₪ (M)** significa “noi”. È possibile anche costruire il pronome **Pp ₪ (M) (F)**, che significa “noi” (al femminile).

Tiam, **Pp ₪** signifas “mi”, kaj **Pp ₪ (M)** signifas “ni”. Eblus ankaŭ konstrui **Pp ₪ (M) (F)**, la in-genran “ni”.

Altri aspetti del vocabolario

I termini che Soave intende costruire per il vocabolario della sua nuova lingua sono preceduti da un prefisso indicatore di categoria. Una accurata analisi del significato permette di evitare doppioni, ma può anche evidenziare le eventuali diverse sfumature tra termini “sinonimi”. Le sfumature devono entrare nel lessico: i termini che differiscono per una sfumatura finirebbero per assomigliarsi anche nella struttura dell’icona o della lettera iconica di base.

Ma Soave non propone esempi. Comunque questa osservazione ci fa pensare che nel progetto di Soave termini come *desiderio*, *brama*, *inclinazione* sarebbero simili anche nella loro forma scritta.

Per quanto attiene alla coniugazione, Soave ritiene che gli avverbi accompagnino i verbi, indicando i tempi (il presente, il passato o il futuro), ed anche i modi.

Aliaj aspektoj koncernantaj la vortaron

La terminoj, kiujn Soave intencas kunmeti al vortaro, devas komenciĝi per klasiga prefikso. Dank-al tiu prefikso, ilia ĝenerala signifo estas tuj rekonebla. Sed la preciza analizo de la signifo de la terminoj estas io grava, ĉar ĝi evidentigas, jes, verajn sinonimojn, sed ankaŭ nuancajn senco-malsamojn inter sinonime uzataj terminoj. Tial, la nuancaj terminoj akiros ikonon aŭ ikonecan literon, kiu nur ete diferenciĝas disde la baza ikono, aŭ disde la baza ikoneca litero.

Soave ne proponas ekzemplojn, sed ni povus imagi, ke vortoj diferencaj nur nuance, estos forme similaj en la skribo. En esperanto, tio povus koncerni terminojn, kiaj *deziro*, *emo*, *ŝato*.

Lasta rimarko koncernas la konjugacion. Adverboj akompanas la verbojn, kaj indikas, ĉu temas pri as-, -is, kaj -os tensoj. Adverboj povos kunkrei ankaŭ la verbajn modalojn.

Costatazioni terminali

Non ci sono conclusioni. Ma ci sono alcune costatazioni che possiamo trarre.

Non sono certo che le affermazioni di Soave circa il suo modello di lingua siano realistiche. In realtà, il suo metodo *contribuisce a caricare* la memoria, e *non è per nulla evidente* che faciliti il pensiero umano, chiarendo e fluidificando la comunicazione.

Tuttavia, la divergenza tra la concezione linguistica di Kalmár e quella di Soave si evidenzia come *radicale*. È una divergenza metodologia e filosofica. Kalmár, come gli antichi filosofi, voleva costruire un'analisi razionale degli oggetti del mondo, e delle nostre nozioni su di loro, evidenziate nel linguaggio. Era un modo di scoprire la natura reale, ontologica, del mondo, che si riflette linguisticamente nell'uomo. Collega la natura con la cultura umana, ed apre la porta alla comprensione dell'opera di Dio.

L'impresa di Kalmár è un'impresa *ontologica (metafisica)*. Mentre Soave parte, invece, dalle nozioni che troviamo nel linguaggio, ossia dai significati, senza esaminare il loro *status* nella realtà. Soave rinuncia all'impresa ontologica. La sua è un'impresa sostanzialmente *linguistica* (*semantica*). Kalmár ha chiuso un'epoca. Soave, probabilmente senza rendersene conto, ne ha aperta una nuova.

Kromaj konstatoj

Nia pritrakto ne proponas veran konkludon, sed certe ja kelkajn konstatojn.

Mi ne estas certa, ke la pretendoj de Soave, rilate sian lingvan modelon, estas korektaj. Mi opinias, ke la modelo de Soave *fakte ŝarĝas* la homan memorkapablon. Estas *neniel* evidente, ke ĝi faciligas la homan penson, kaj pli bele fluigas la homan komunikadon.

Tute certe, male, inter la lingvokoncepto de Kalmár kaj tiu de Soave ekzistas *radikala* diverĝo: diverĝo metodologia kaj filozofia. Kalmár, kiel la antikvaj filozofoj, volis konstrui racian analizon de la objektoj en la mondo, kaj de niaj konoj pri ili, kiujn la lingvo evidentigas. Tio ebligas malkovri la veran naturon de la reala mondo, ĝian ontologian konsiston, kiu reflektiĝas, lingve, en la homo. Tio kunligas la naturon kun la homa kulturo. Kaj ĝi malfermas la pordon al la kompreno de la dia influo super la mondo.

Per tiu analizo kaj per tiu envorta rekonstruo, Kalmár alfrontis *ontologian (metafizikan)* entreprenon. Soave, kiel vi povas rimarki, deiras ja de la vortoj, kaj tial de la signifoj, sed tiu aliro *ne* koncernas la statuson de la realo. Li rezignis pri la ontologia projekto. Li okupiĝis nur pri entrepreno *lingvistika* (*semantika*). Kalmár fermis epokon, dum Soave, eble senscie, sukcesis malfermi novan.

Valutazione riassuntiva della "lingua" di Soave

Facciamo un bilancio del progetto di struttura linguistica proposta da Soave nelle pagine del suo opuscolo. Per cominciare, non è una "lingua", ma è piuttosto un *codice*, utilizzabile solo nella scrittura e nella lettura.

In secondo luogo, non si tratta di una vera analisi del reale, ma solo della descrizione della funzione e del senso generale dei concetti da

Resuma pritakso de la "lingvo" de Soave

Eblas nun pretigi bilancan pritakson de la projekto de Soave, aperinta en lia eseo. Unue, ne temas pri "lingvo", sed pri *kodo*, utiligota nur en skribo kaj en lego, kaj tute ne en parola uzo.

Due, ne temas pri analizo de la realo, sed nur pri la priskribo de la funkcio kaj de la ĝenerala senco de la nocioj analizitaj, enmetitaj en la

trasformare nei termini del codice. Questo non consiste di “parole”, ma di termini, preceduti da un “prefisso” classificatorio, che ha due componenti.

kodon. Temas ja pri kodo, kiu konstas el “terminoj”, ne el “vortoj”. La terminoj havas klasigan prefikson, kiu konsistas el du partoj.

La componente iniziale indica dapprima il suo ruolo grammaticale. O si tratta di un sostantivo, o si tratta di una parola che ha una funzione grammaticale o sintattica. La seconda componente del prefisso dà alcuni indizi (empirici) che permettono di capire a quale categoria di senso appartenga il “termine”: un quadrupede, una parte del corpo, un termine matematico, una qualità estetica, ecc.

La komenca parto montras la gramatikan funkcion de la termino. Ĉu temas pri substantivo, aŭ pri “vorto”, kun gramatika aŭ sintaksa funkcioj. La dua parto liveras kelkajn (empiriajn) indicojn, kiuj ebligas kompreni, al kiu senco-kategorio tiu “termino” apartenas: ĉu kvarpiedulo, ĉu korpo-parto, ĉu matematika termino, ĉu estetika eco, ktp.

Soave chiama questo prefisso “segno distinto”, a volte “distintivo”. Noi lo chiameremmo “prefisso classificatore” (grammaticale, ed anche, poi, semantico). Ma poi si aggiunge il nucleo del termine, l’elemento che lo individua, è un elemento iconico. Una lettera, o un’immagine. Solo allora il senso del termine è individuato.

Soave nomas tiun prefikson “distingiga signo”. Ni nomos ĝin “klasiga prefikso” (unue gramatika, poste ankaŭ semantika). Al tiu aldoniĝas la kerno de la termino, la elemento, kiu individuigas ĝin. Temas pri ikoneca elemento. Litero, aŭ bildeto. Nur tiam, la signifo de termino kompletiĝas.

Se la nozione in questione non si può esprimere con un’icona, Soave propone di utilizzare una “lettera”, presa da alfabeti esistenti, eventualmente in modalità tipografiche diverse.

Se la koncerna nocio ne povas esprimiĝi per ikono, li proponas, ke oni elektu “literon”, eltiritan el la ekzistantaj alfabetoj, eble ankaŭ en malsamaj tipografiaj formoj.

Supponiamo di voler trovare il termine per “bellezza”. Dovremmo dapprima scrivere il prefisso (Sostantivo + qualità + estetica). Per esempio: **Sev**. Poi dovremmo necessariamente utilizzare una lettera, perché non esiste un’icona utilizzabile. Supponiamo di usare la lettera B. Il termine sarebbe **Sev B**.

Ni supozu, ke ni volas konstrui la terminon signifanta “belo”. Unue ni pretigu la prefikson (Substantivo + Eco +Estetiko). Ekzemple: **Sev**. Tiam, ni devus utiligi literon, ĉar ne ekzistas ikono utiligebla. Ni supozu la uzon de la litera ikono B. La termino estus do: **Sev B**.

Aggettivi, avverbi e verbi derivano dai sostantivi, tramite “segni costanti”. Altri “segni costanti” permettono le inflessioni dei sostantivi (plurale, femminile), e dei verbi (tempi, modalità).

Adjektivoj, adverboj kaj verboj venas de substantivoj, per la almeto de “konstantaj signoj”. Aliaj “konstantaj signoj” permesas la modifon de la substantoj (pluralo, in-genro), kaj de la verboj (tensoj, modaloj).

Supponiamo che il “segno costante” **(A)** sia posto dopo il sostantivo, trasformandolo in un aggettivo. **Sev B (A)** è l’aggettivo “bello”.

Ni supozu ke la “konstanta signo” **(A)** estas almetita post la substantivo. Tiu lasta transformiĝas al adjektivo. **Sev B (A)** estas la adjektvo “bela”.

Ma non sapremo mai che cosa avesse davvero pensato Soave circa i prefissi classificatori, e i “segni costanti”. Magari, li immaginava

Tamen, ni neniam scios, kion antaŭvidis fakte Soave pri la klasigaj prefiksoj, kaj la “konstantaj signoj”. Eble li imagis ilin ankaŭ

comunque iconici.

Per esempio, poteva aver pensato ad una componente del prefisso grammaticale (Sostantivo), non come lettera **(S)**, ma come icona, come ⁎, che ne simbolizza bene la funzione centrale. E ad una componente semantica, che nel caso di un quadrupede poteva essere 𐦂^4, una gamba elevata alla quarta potenza.

(M), il "segno costante" per il plurale, poteva essere indicato con un'icona speciale, che indica la molteplicità, per esempio: //. **(F)**, il "segno costante" per il femminile, poteva essere trasposto facilmente in modo iconico: ♀.

Non riesco, invece, ad immaginare come trasporre i "segni costanti" **(A)** e **(V)**, che indicano, rispettivamente, "funzione aggettivale", e "funzione verbale". E Soave non è più tra noi: non ce lo può più suggerire.

Alcune allusioni di Soave sembrano indicare che non pensasse a icone o a lettere iconiche, per queste funzioni, ma piuttosto ad accenti o ad apostrofi, da porre o sotto l'icona o la lettera a funzione iconica.

Infine: abbiamo scritto dei "termini" della lingua di Soave. Soave ne parla come di "parole". La "lingua" di Soave non è una lingua, ma un *codice*. Questi "termini" sono aggregati di indicatori di funzione e di senso. Questi termini non sono "parole", ma, come ammetteva sia pure sommessamente Soave stesso, in realtà, sono *ideogrammi*, come nel progetto di Kalmár.

ikonecaj.

Ekzemple, li povintus imagi la Substantivan indikilon de termino, ne kiel **(S)**, sed pli ikoneke, ekzemple per ⁎, kiu bone simboligas ĝian centran funkcion. Li eble imagis ikonece ankaŭ la duan, "semantikan" parton. En la kazo de kvarpiedulo, povintus esti 𐦂^4, kruro je la kvara potenco.

(M), la "konstanta signo" indikanta la multenombron, povintus aperi tra speciala ikono, indikanta plurecon, kiel: //. Kaj **(F)**, la "konstanta signo" indikanta la inan genron, povintus prezentiĝi en la jena ikona formo: ♀.

Bedaŭrinde, mi ne kapablas imagi, kiel eblus trovi ikonon por reprezenti la "konstantajn signojn" **(A)** kaj **(V)**, indikantaj, respektive, "adjektiva" kaj "verba" funkcioj. Soave ne plu vivas, kaj ni ne povas pridemandi lin.

Kelkaj aludoj de Soave ŝajnas indiki, ke li ne pensis al ikonoj aŭ al ikonecaj literoj, por tiuj funkcioj, sed ja al akcentoj kaj eventuale al apostrofoj, kiujn li imagis skribi ĉu super, ĉu sub la koncerna ikono, aŭ ikoneca litero.

Fine: ni skribis pri la "terminoj" de la lingvo de Soave. Soave utiligas la terminon "vortoj". Sed tiu "lingvo" ne estas lingvo, sed *kodo*. La "terminoj" estas kunmeto el senco- kaj funkci-indikiloj. Ne temas pri "vortoj", sed, kiel jam aludis ne ĉiam klare Soave mem, temas pri *ideogramoj*, Same kiel imagis pli frue Kalmár, en lia projekto.

Osservazioni sulla traduzione del testo

Secondo il redattore, è utile proporre i testi originali, che ho utilizzato in questa ricostruzione del codice del Soave.

Il testo proposto è quello originale del 1774. Il redattore ha solo introdotto alcuni passaggi a capo, per facilitarne la lettura al lettore

Observoj pri la traduko de tiu ĉi teksto

Laŭ la redaktoro, estas utile proponi la originalajn tekstojn, kiujn mi utiligis en la rekonstruo de la Soave-kodo.

La itallingva teksto estas tiu, kiun Soave proponis en 1774. La kuratoro aldonis kelkajn alineajn interrompojn, por faciligi modernan

moderno.

Ad un’attenta lettura ci si rende conto che Soave ha scritto molto velocemente il suo saggio, e non lo ha riletto con cura. Non dà esempi: si limita a descrivere meccanismi. Inoltre, utilizza termini a volte come sinonimi, senza definirli. Per questo la traduzione si è dimostrata difficile.

È quindi piuttosto una riscrittura, attenta alla natura del testo. Era anche necessario abbandonare la prosa enfatica, tipica della sua epoca. La traduzione è un testo più moderno, coerente e leggibile.

L’ambiguità della terminologia soaviana ha obbligato il traduttore a utilizzare se possibile sistematicamente i termini che gli sono apparsi meglio adeguati. D’altro canto, all’epoca di Soave, la terminologia linguistica, elaborata da specialisti, non esisteva ancora.

Molte osservazioni del Soave si basano sull’uso nella lingua italiana. Il lettore potrebbe avere difficoltà a seguire l’argomentazione. Sono scarse le allusioni ad altre lingue, quasi sempre mediate tramite l’italiano o il latino. Soave scriveva, evidentemente, per un pubblico di lingua italiana.

leganton.

Supozeble, Soave tre rapide surpaperigis sian eseon. Krome, li ne akurate relegis ĝin. Plue, li nenie donis ekzemplojn. Li nur priskribis mekanismojn. Krome, li ne atentas (tro) pri la kohero necesa inter koncepto (nocio) kaj uzata vorto. Tio igas la tradukon malfacila.

La esperantlingva traduko ne estas vera traduko, sed ja laŭsenca reverko. La stilo de Soave estas tro “bombasta”, tro emfazema. La teksto fariĝis, tiamaniere, pli moderna, kaj pli bone legebla.

Soave nenie difinis la terminojn, kiujn li utiligis. Tio devigis la tradukanton utiligi laŭpove sisteme la terminojn, kiujn li konsideris plej taŭgaj. En la epoko de Soave, la lingvistika terminologio ne ekzistis.

Multaj ekzemploj de Soave baziĝas sur la itala lingvo-uzo. Tio povas krei kelkajn malfacilaĵojn al leganto ne-itallingva. Li malofte aludas al aliaj lingvoj, krom la itala, kaj al la latina. Soave, tute klare, verkis por itallingva publiko.

Riflessioni in torno all'Istituzione d'una lingua universale

Pripensoj koncernantaj la starigon de universala lingvo

Le proposte linguistiche di Francesco Soave

Pagine 11-12[17] [18]

Sopra all'utilità di una lingua universale, che è la prima a presentarsi, io non mi fermerò lungamente, perciocché troppo per sé medesima si manifesta. Una lingua, che intesa fosse da tutte le nazioni, e che riparasse così al disagio della babelica confusione, e chi non vede di qual vantaggio sarebbe? Alla propagazione soprattutto, e all'accrescimento delle scienze sembra ella a' nostri giorni divenuta omai necessaria; perciocché le opere interessanti, che nelle lingue Latina, Italiana, Francese, Inglese, Tedesca, ec. si van tuttodì pubblicando, o in buona parte riescon nulle per noi, o ci costringono a consumare con lungo tedio quel tempo, e quell'industria nello studio delle parole, che nello studio delle cose più utilmente sarebbesi impiegato.

La conosciuta importanza di una lingua universale fu quella, che obbligò i valenti uomini sovraccennati[19], infin dal tempo che n'era men grande il bisogno, a investigar la maniera d'istituirla. A vuoto però riuscirono i loro sforzi, e molti disperati dell'esito, fin da principio abbandonarono l'intrapresa. E

La lingvaj proponoj de Francesco Soave

En paĝoj 11-12[17] [18]

Mi ne pritraktos detale la utilecon de universala lingvo. Tiu utileco estas ties unua aspekto, kaj ankaŭ la plej evidenta. Ĉiu homo intuicie konsentas, ke lingvo, ĉie komprenata, kiu riparas la damaĝon kaŭzitan de la babela konfuzo, reprezentas grandan avantaĝon. Laŭ mi, ĝi estas necesa al la disvastigo, kaj ĉefe al la kresko de la sciencoj. Ĉar la interesaj verkoj, hodiaŭ aperantaj en la lingvoj latina, franca, angla, germana, ktp., fariĝas por ni ne-utilaj, aŭ nin devigas al pena, teda kaj temporaba lernado de alilingvaj vortoj. Tiun penon kaj tempon ni povintus pli utile dediĉi al lerno de pli utilaj aferoj.

La agnoskata graveco de universala lingvo puŝis la menciitajn klerulojn[19], esplori la manieron konstrui kaj enuzigi ion tian, malgraŭ la fakto, ke, en ilia epoko, ĝia neceso esti malpli sentata. Iliaj klopodoj, tamen, kondukis al nenia rezulto. Multaj el ili, seniluziigite, forlasis tiun taskon jam en la periodo de la ek-ellaboro. Tio ŝuldiĝas

[17] Queste indicazioni di pagina riguardano il volume Francesco Soave, György Kalmár: "Per una lingua universale. Un capitolo poco noto della storia dell'interlinguistica". Bellinzona 2022.
[17] *Tiuj paĝindikoj montras la paĝojn en la libro: Francesco Soave, György Kalmár:"Per una lingua universale?Un capitolo poco noto della storia dell'interlinguistica". Bellinzona, 2022*
[18] Il testo italiano è quello della prima edizione in lingua italiana, del 1774.
[18] *La itallingva teksto korespondas al la unua eldono itallingva (1774).*
[19] Nei paragrafi precedenti Soave menziona il nome di chi aveva preceduto Kalmár nella creazione di lingue universali: René Descartes (Cartesio), G.W. Leibniz, Chr. Wolff, John Wilkins, Athanasius Kircher, George Dalgarno, J.J. Becher, David Solbrig, J.H. Lambert.
[19] *En pli supraj paragrafoj, Soave mencias la nomon de kleruloj, kiuj anticipis Kalmár en la kreo de universala lingvo: René Descartes (Kartezio), G.W. Leibniz, Chr. Wolff, John Wilkins, Athanasius Kircher, George Dalgarno, J.J. Becher, David Solvrig, J.H. Lambert.*

certamente le difficoltà che incontanente da ogni parte si offrono sono sì grandi, e sì numerose, che ben valer possono a sgomentar chicchessia.

al la fakto, ke oni tuj alfrontas tre grandajn, kaj tre multnombrajn malfacilaĵojn, kiuj povas timigi iun ajn.

Per due vie giugner potrebbesi ad una tale istituzione; o formando una nuova lingua, che dappertutto agevolmente potesse parlarsi, o istituendo una nuova maniera di scrivere simile alle cifre chinesi, in cui equivalendo ogni carattere ad un'intera parola, ognuno potesse intendere agevolmente, e recar quindi nella propria lingua le idee da' caratteri significate.

Eblus atingi la kreon de tia lingvo nur laŭ du vojoj. Oni povus ellabori novan ĉie paroleblan lingvon. Aŭ oni povus konstrui novan manieron skribi, kiu funkciu kiel la ĉina skribo. En tiu ĉi skribo, ĉiu unuopa ideogramo korespondas al unuopa vorto, kiun ĉiu leganto konas. Per tio, la leganto povas traduki, en sian lingvon, la nociojn ideograme skribitajn.

Il primo metodo è quello, in cui più gravi s' incontrano le difficoltà. Perciocché da qual lingua s'han da trarre i vocaboli, che sian da tutti accettati? Ogni nazione pretenderebbe d'aver diritto a fornire la sua parte, e voi sapete quanto siano in ciò possenti i pregiudizj nazionali. Un congresso pertanto di tutte le nazioni richiederebbesi, il quale, quando pur fosse possibile, io credo che non che non anderebbe a riuscire a verun profitto. Imperciocché, come mai conciliare tutti i partiti? Come appagare le opposte pretensioni d'ognuno? Ogni verbo, ogni nome, ogni menoma particella vi desterebbe liti infinite, nelle quali volendo ognuno esser giudice, mai non avreste decisione. Senzaché, quando pure si componessero gli animi, dalla mistura di tanti varj idiomi qual risultato ne avreste voi? Una lingua a mosaico, un vestito da Zanni[20], una Babelle peggior dell'antica. Che se talento mai vi venisse di formare un idioma con vocaboli tutti di nuovo conio, chi poi vorrebbe accettarli? E quanto pochi voi trovereste, che avesser coraggio di vincere l'amor proprio a segno di riconoscer voi solo per universale legislatore, e da voi solo apprendere a favellare? A qualunque partito v'attenghiate, col primo metodo la riuscita è impossibile.

La unua metodo estas tiu, kiu proponas al ni la plej gravajn malfacilaĵojn. Nu, el kiu lingvo oni eltiru vortojn, akcepteblajn al ĉiu? Ĉiu nacio deklarus sian rajton enlasi parton de la nacia vortaro, kaj vi scias, kiom fortaj estas la naciaj pretendoj. Eĉ se oni kongresigus reprezentantojn de ĉiuj nacioj (sed mi timas, ke tio ne estas ebla), mi opinias, ke nenio fariĝos. Kiel oni repacigu ĉiujn partiojn? Kiel kontentigi ĉiujn kontraŭstarajn pretendojn? Ĉiu verbo, ĉiu substantivo, ĉiu eta gramatika elemento, kaŭzus senfinajn disputojn. Neeblas decidi, ĉar ĉiu pretendas ofici kiel juĝisto. Eĉ se akordo okazus, kio naskiĝus el la miksaĵo de multaj diversaj lingvoj? Mozaikeca lingvo, kia estas la vestaĵo de Zanni[20]. Jen Babelo, eĉ pli maloportuna ol la iama. Kaj se vi decidas krei tute novan idiomon, kun vortoj nepre lernendaj, kiu konsentus lerni ĝin? Nur malmultaj homoj ekzistas, tutcerte, kiuj kuraĝus superi propran etnan memestimon, agnoskante vin kiel universal-lingvan leĝodonanton, ĉe kiu oni lernu, kiamaniere paroli. Atente priekzamenu tion. Vi rimarkos senprobleme, ke tiu priskribita unua metodo neniam havos sukceson.

L'istituzione d'una scrittura simbolica dal canto dell'amor proprio, e dello spirito nazionale non avrebbe a trovare opposizioni sì grandi: ma

Male, la konstruo de kategori-klasiga skribsistemo, el la vidpunkto de memestimo, kaj de la nacia fiero, ne trovus, laŭ mi, multajn

[20] Maschera della *Commedia dell'Arte*, che rappresenta un poveraccio, sciocco ed ignorante.
[20] *Maskohava rolanto, en Commedia dell'Arte, kiu reprezentas malriĉan, stultan kaj senkulturan simplulon*.

l'intrinseca sua difficoltà una opposizione troppo più grande a primo aspetto ci offre. Ed in vero se ogni idea si debbe esprimere con un carattere particolare, dove trovare caratteri sufficienti, o come apprender di tutti il significato pur ritrovati che fossero? L'esempio sol de' Cinesi è troppo valevole a spaventarci. Per esprimer essi i diversi sensi dei trecento trenta monosillabi, onde è composta la loro lingua, sono giunti a formare, secondo alcuni, più di cinquantaquattro mila, e secondo altri fin, a ottanta mila caratteri tutti diversi! Or se a questi vorrete aggiugnere tutti i caratteri che son necessarj ad esprimere le idee, che i Cinesi non hanno, e che il commercio, i viaggi, e la maggiore coltura delle scienze a noi forniscono in maggior copia, a qual numero siffatte cifre non avran esse ad ascendere? E chi sarà mai da tanto, abbia pur egli la memoria di MITRIDATE[21], o di Pico[22], o di MAGLIABECCHI[23], o di qual altro si voglia, che mai potrà esser da tanto, che tutte giunga a impararle? Noi sappiamo, che fra i Cinesi medesimi, appunto per questa somma difficoltà pochi sono, che scriver sappiano, o leggere interamente la loro lingua. Anche con questo metodo adunque, e con più forte ragione, l'istituzione di una lingua universale sembra affatto impossibile.

obstaklojn; sed jen malfacilaĵo tro malfacile superebla. Se vere ĉiu nocio estas reprezentenda per unu specifa ideograma litero, kie vi trovos sufiĉe da literoj, unuflanke, kaj kiamaniere homo povus lerni ĉiujn selektitajn literojn? La ekzemplo de la ĉina skribsistemo konfirmas nian timon. Por esprimi la malsamajn sencojn de la tricent tridek unusilaberoj, el kiuj konsistas la ĉina lingvo, la Ĉinoj devis konstrui, laŭ iuj sciencistoj, pli ol 54 mil, aŭ eĉ ĝis 80 mil malsamajn ideogramojn! Se vi aldonas, al tiuj ideogramoj, ĉiujn ideogramojn, kiujn ni bezonas por esprimi nociojn, kiujn la Ĉinoj ne havas, kaj kiujn ni bezonas por la komerco, por la vojaĝoj, por la kulturo, kaj por la scienco, el kiuj daŭre venos novaj konceptoj, kiom da ili ni devos konstrui? Kiu el ni havas la memorkapablon de Mitridato[21], aŭ de Pico[22], aŭ de Magliabechi[23], aŭ de iu alia fama grandmemorulo? Kiu povus tion atingi, tiom pli ke ni scias, ke eĉ inter la Ĉinoj mem tiu demando ekzistas. Pro tio, malmultaj homoj, en Ĉinio, kapablas bone skribi, kaj legi en sia propra lingvo. Tial, ankaŭ tiu ĉi maniero ellabori lingvon montras, ke konstrui universalan lingvon montriĝas, finfine, afero tute neebla.

Eppure io dico che con questo metodo appunto realmente ella è facilissima. Basta sapere acconciamente semplificare il numero dei caratteri, basta saper somministrare alla memoria gli opportuni soccorsi per ritenerli. Questo è quello, intorno a cui il Sig. KALMAR s'è affaticato egli pare per molti anni, con qual

Tamen, indas substreki, ke la utiligo de la sekve prezentota metodo ebligus tre facilan lingvo-konstruon. Estus sufiĉe malgrandigi la nombron de la necesaj literoj (ideogramoj), por subteni efike nian memorkapablon. Precize tion celis atingi sinjoro Kalmár, dum sia multjara laboro. Tamen, li ne atingis sian esperatan objektivon,

[21] Mitridate VI re di Ponto (132 a.C. - 63 a.C.), nemico di Roma, ricordato, tra l'altro, per la memoria eccellente, e la conoscenza di ben 25 lingue.

[21] *Mitridato VI, reĝo de Pontio (132 a.C. - 63 a.C), malamiko de Romo, pri kiu oni rakontis, interalie, ankaŭ pri lia rimarkinda memorkapablon. Li sciis ne mapli ol 25 lingvojn.*

[22] Pico della Mirandola (1463–1494), nobile coltissimo, dalla grande memoria: conosciuto come filosofo e matematico, conosceva molte lingue, tra le quali, perfettamente, il latino, il greco, l'ebraico, l'aramaico, l'arabo e il francese.

[22] *Pico della Mirandola (1463 - 1494), nobela klerulo, dotita de granda memorkapablo. Li estis konata ankaŭ kiel filozofo, matematikisto, kaj multlingvulo. Li sciis multajn lingvojn, kelkajn tre bone. Inter ili, la latinan, la grekan, la hebrean, la aramean, la araban kaj la francan.*

[23] Antonio Magliabechi (1633 - 1714), bibliofilo, grande conoscitore delle culture antiche.

[23] *Antonio Magliabechi (1633 - 1714), libro-amanto, elstara konanto de la antikvaj klasikaj kulturoj*.

successo però, da una breve esposizione della sua opera voi il vedrete per voi medesimo.

kiel vi mem konstatos, kiam vi estos plenleginta la jenan mallongan eseeton.

Pagine 18-25

… Io passerò ad accennarvi brevemente que' mezzi, con cui mi pare che una lingua universale caratteristica più agevolmente potrebbe istituirsi.

En paĝoj 18-25

... Nun, venas la momento mallonge prezenti la rimedojn, pr kiuj eblus pli facile konstrui universalan lingvon, kiu estu "filozofieca" kaj sci-analiza ("kategori-klasiga").

Il pregio principale di questa lingua deve essere la facilità, e la chiarezza, e tutti gli arcani ne voglion esser banditi. Il Sig. KALMAR vi dirà, ch'ella non potrà più chiamarsi *caratteristico-simbolica*, e *simbolico-caratteristica*, siccome è la sua: ma purché ella potesse dirsi *caratteristico-intelligibile*, e *facile*, poco mi curerei di tutt'altro.

La ĉefa avantaĝo de ĉi tiu lingvo devas esti facileco kaj klareco. En ĝi ne rajtas troviĝi aspektoj malklaraj. Certe, Kalmár asertos, ke mia propono ne estas *klasige simbola*, kaj *simbole klasiga*, kia estas lia lingvo, sed mi preferas, ke oni konsideru ĝin ja *kategori-evidenta*, kaj, plie, *facile lernebla.* Pri aliaj aspektoj, mi ne zorgas.

A renderla tale è necessario primieramente, che ad ogni idea corrisponda il suo segno distinto, sicché luogo non resti ad ambiguità, o confusione; secondariamente che ciò si faccia colla maggiore possibile semplicità, col minor numero possibile di segni, onde non s'abbia soverchiamente a caricar la memoria.

Por igi ĝin tia, estas necese, unue, ke al ĉiu nocio korespondu baza kategori-klasiga litersigno, por ke ne intervenu ambigueco aŭ konfuzo. Due, tion ni atingu en maniero plej simpla, uzante plej malmulte da litersignoj (ideogramoj), por ke la memorkapablo ne tro ŝarĝiĝu.

I primi ad istituirsi esser debbono i segni di quelle parole, che ad uso vengono più di frequente, quali sono i *pronomi*, le *preposizioni*, le *congiunzioni*, le *interjezioni*, e gli *avverbj più generali*. Da questi pertanto comincierei; ma eglino ridurrebonsi a pochi.

Unue, endus fiksigi la karakterizajn literojn de tiuj vortoj, kiuj plej ofte aperas en la lingvoj, kiaj estas la *pronomoj*, la *prepozicioj*, la *konjukcioj*, la *interjekcioj*, kaj la plej *komunaj adverboj*. El-de tiuj vortoj mi emus komenci, sed certe, ili ne estus multnombraj.

Perciocché i principali pronomi, compresivi anche i nomi personali, sono *io*, *tu*, *sé*, *egli*, *questo*, *cotesto*, *quello*, *il medesimo*, e il relativo *che*, o *il quale*. Ora in primo luogo fissato un carattere, che gli esprimesse nel singolare maschile, per significate il plurale, e il femminile non s'avrebbe che ad aggiugnervi un segno costante.

Fakte, la ĉefaj pronomoj, inkluzive de la personaj pronomoj, estas *mi*, *ci*, *si*, *li*, *tiu*, *jena*, *sama*, kaj la relativa pronomo *kiu*. Unue, oni fiksigu la karakterizan literon, kiu esprimas la virgenran ununombron; por indiki la multenombron; kaj la eventualan ingenron, oni povas aldoni konstantajn difinitajn litersignojn.

In secondo luogo, volendo economizzare, un carattere potrebbe anche risparmiarsi, ed è quello di *egli*; perciocché i caratteri esprimenti *quello* e *il medesimo* vi supplirebbono bastantemente. Terzo siccome *questo*, *cotesto*, *quello*, e *medesimo* fanno spessissimo l'uffizio di semplici aggettivi; così stabilito il carattere

Due, por ŝpari vortojn, oni povus forigi la vorton *li*, ĉar la vortoj signifantaj *tiu* kaj *jena* povus ĝin anstataŭigi. Trie, estas fakto konata, ke la pronomoj *tiu*, *tiu ĉi* jam rolas ofte kiel adjektivoj. La vortoj, kies funkcio estas principe pronoma, povas ja ankaŭ funkcii kiel adjektivoj.

di questi pronomi, lo sarebbe anche quello di altrettanti aggettivi.

Le preposizioni principali sono *di*, *a*, *da*, *per*, *con*, *senza*, *sopra*, *sotto*, *tra*, *verso*, *contro*; e le principali congiunzioni *e, né*, *o*, *ma*, *anzi*, *perché*, *perciò*, *siccome*, *così*, *benché*, *pure*. Ad esse dunque con pochi caratteri agevolmente soddisfarebbesi.

Per le interjezioni basterebbe, che una ve ne fosse, la quale esprimesse dolore, un'altra che significasse allegrezza, un'altra desiderio, e supplica, un'altra minaccie, e un'altra timore.

Gli avverbj generali di affermazione, e negazione sono *sì* e *no*; e il carattere di questo ultimo varrebbe anche per la negativa *non*. Pel tempo, tre principalmente richiederebbonsi, uno pel passato, un altro pel presente, e un terzo pel futuro. I passati di poco o di molto, e i futuri prossimi o rimoti esprimer potrebbonsi con due segni costanti aggiunti al carattere principale.

Voi già prevedete, che questi caratteri stessi servir potranno ad indicare i tempi de' verbi; e fra non molto ne parleremo. Gli avverbj principali di luogo sono *qua*, *là*, *costà*, *su*, *giù*. Ma ai tre primi suppliranno i caratteri di *questo*, *cotesto*, *quello*, col segno avverbiale, che accenneremo fra poco; ai due ultimi quelli delle: preposizioni *sopra* e *sotto*. Gli avverbj generali di quantità sono *molto*, *poco*, *quasi*, *abbastanza*; e di qualità *bene*, e *male*. Ma i primi quattro si trarranno agevolmente dagli aggettivi *molto*, *poco*, *vicino*; *bastante*, e gli altri due dai sostantivi *bene*, e *male*, aggiungendovi il segno avverbiale.

Istituiti i caratteri pei vocaboli più comuni di queste cinque parti del discorso, converrà volgersi ai *nomi*. Questi senza dubbio son quelli, che richiederanno un maggior numero di caratteri, e quelli perciò intorno a cui sarà d'uopo occuparsi maggiormente per ristringerne quant'è possibile la moltiplicità, senza però pregiudicare alla chiarezza che mai si dee prender di mira.

Cominciando adunque da' sostantivi, dopo

La ĉefaj prepozicioj estas *de*, *al*, *por*, *kun*, *sen*, *sur*, *sub*, *inter*, *ĉe*, *kontraŭ*; kaj la ĉefaj konjunkcioj estas *kaj*, *nek*, *aŭ*, *sed*, *ja*, *ĉar tial, kiel*, *tiel*, *kvankam*, *tamen*. Ili facile konstruiĝas per malmultaj litersignoj (ideogramece funkciantaj literoj aŭ ikonoj).

Koncerne interjekciojn, sufiĉus la ekzisto de unusola, kiu esprimas doloron; de alia, kiu esprimas ĝojon; de alia, deziron kaj peton; de alia - minacon, kaj de alia - timon.

La ĝeneralaj adverboj esprimantaj jeson kaj neon estas *jes* kaj *ne*. La litersigno de ĉi-lasta vorto povus roli ankaŭ en la negativa frazo (*ne*). Koncerne la verbajn tensojn, ĉefe tri aspektas necesaj. Uno por la is-tenso, alia por la as-tenso, tria por la os-tenso. La kompleksaj is- kaj -os-tensoj povas konstruiĝi per signoj specifaj, aldonitaj al la baza verba ideograma litersigno.

Estas klare, ke tiuj funkciaj liter-signoj povas uziĝi por indiki la verbajn tensojn mem. Tion ni pritraktos pli poste. La ĉefaj lok-adverboj estas *tie*, *tie ĉi*, *supre*, *sube*. Sed la unuaj du povas esti anstataŭigataj de la adjektivoj *ĉi tiu*, *tiu*, kiuj ricevis la adverban karakterizilon, pri kiu mi atentigos vin pli poste; la du lastaj estas fakte la du prepozicioj sur *kaj sub*. La ĝeneralaj kvanto-adverboj estas *multe*, *malmulte*, *preskaŭ*, *sufiĉe*; la ec-adverboj estas *bone* kaj *malbone*. La unuaj kvar facile devenos de la adjektivoj *multa*, *malmulta*, *proksima*; *sufiĉa*, kaj la aliaj devenus facile el la substantivoj *bono*, *malbono*, al kiuj oni aldonas la adverbigan signon.

Fiksiginte la unuopajn ideogramecajn litersignojn de la plej komunaj vortoj, apartenantaj al la kvin vort-funkciaj kategorioj, indus mallonge diskuti pri la *substantivoj*. Certe, la kategorio "substantivo" postulas la plej altan nombron da litersignoj. Ĝuste pro tio estus oportune laŭpove redukti ties nombron, sen damaĝo por la klareco, kiu estas unu el niaj plej gravaj celoj.

Nun, ree pri la substantivoj. Unue mi fiksigu

fissato un segno costante per l'articolo da premettersi, quando si voglia rendere il loro senso più determinato, io mi farei prima di tutto a stabilire un carattere pei nomi delle classi più generali, come *animale*, *vegetabile*, *minerale*, ec.: verrei quindi a stabilirne degli altri per le classi, che sotto a queste comprendonsi come *quadrupede*, *augello*, *pesce*, *rettile*, *insetto*, *pianta* , *fiore*, *frutto*, *erba*, *legume*, *metallo*, *pietra*, *sale*, *acqua*, *terra*, ec. Altri caratteri fisserei per esprimere monte, fiume, mare, lago; regno, provincia, città, villa; altri per significare *anima*, *cor*[*p*]*o*, e quindi *facoltà dell'anima*, *virtù*, *vizj*, *passioni*, *membra corporee*; altri per indicare *arte*, *scienza*, *professione*, *dignità*, ec.

kategori-klasigan litersignon, por bone determini la kategorian apartenon de substantivo. Oni ĝin metas antaŭ la litersigna ideogramo. Ĝi ebligas tuj percepti la gramatikan klason en kiu troviĝas la koncerna nocio. Tion farinte, mi unue elektus literon utiligotan por specife indiki la plej ĝeneralajn nocio-subklasojn, kiel *besto*, *vegetaĵo*, *mineralo*, ktp. Poste, per aliaj literoj, mi kreus kromajn subklasojn, kiuj estas distingeblaj interne de la bazaj klasoj: ekzemple: *kvarpiedulo*, *birdo*, *fiŝo*, *reptilio*, *insekto*, *planto*, *floro*, *frukto*, *herbo*, *legomo*, *metalo*, *ŝtono*, *salo*, akvo, tero, ktp. Per aliaj literoj mi indikus *monton*, *riveron*, *maron*, *lagon*, *regnon*, *provincon*, *urbon*, *vilaĝon*. Sed ankaŭ *animon*, *korpon*, kaj tial *animkapablojn*, *virton*, *malvirton*, *pasion*, *korpopartojn*. Per alia litero, eblus indiki *arton*, *sciencon*, *profesion*, *oficon*, ktp.

È incredibile l'utilità, che dalla fissazione di questi caratteri noi potremmo raccogliere. Perciocché, in primo luogo io vorrei, che ad ogni individuo si premettesse allora immedia[ta]mente il nome della classe, nella quale egli si contiene, come a *cervo* quel di *quadrupedi*, a *falcone* quello d'*augello*, a' *pino* quello di *pianta*, ec. In tal modo due vantaggi s'avrebbono: l'uno che conosciuto il carattere dell'individuo, si vedrebbe anche quello della classe, a cui egli appartiene, i generi delle cose sarebber meglio, e più uniformemente determinati; l'altro, che non conosciuto il carattere dell'individuo, si conoscerebbe almen quello della sua classe, e facilmente dal contesto anche il primo spesse volte potrebbesi indovinare senza ricorrere al dizionario.

Estas mirige rimarki, kiom multe ni povus profiti per la utiligo de tiuj kategoriaj-indikaj litersignoj. Pro tio, mi emus, ke al ĉiu individua speci-nomo oni aldonu la indikilon de la klaso, al kiu la nomo mem apartenas: al la nomo *cervo* oni antaŭskribu la indikon de la *kvarpiedula* klaso, al *falko*, tiun de la *birda klaso*, al *pino* tiun de la *arbo-klaso.* Tiamaniere, ni havus du avantaĝojn. Jen la unua: ni vidus la karakterizilon de la vorto. Tra ĝi, ni tuj komprenus, al kiu klaso la vorto apartenas. Per tio, la ĝenerala signifo de la vorto estus klara al la leganto. Se ni ne komprenas la signifon de substantivo indikanta la individuon, ni almenaŭ konas la karakterizan indikilon de lia klasaparteno. La kunteksto povas helpi kompreni la signifon, sen ke ni devige malfermu la vortaron.

In secondo luogo, per tutti i nomi proprj sarebbe inutile d'inventare caratteri particolari; ma premesso il carattere della classe, sotto alla quale egli è compreso, non s'avrebbe che a scrivete il nome medesimo distesamente; così avendo a nominare *Assiria*, *Ninive*, *Sardanapalo*, basterebbe ai caratteri di regno, di città, e di rescrivere in seguito per disteso i nomi medesimi *Assiria*, *Ninive*, *Sardanapalo*.

Jen la dua avantaĝo. Se ni frontas personajn nomojn, ni ne devas inventi karakterizajn individuajn nomojn por ĉiu unuopa persona nomo trovota. Sufiĉas koni la kategori-klasigan litergrupon, kaj apud (aŭ post) ĝi oni skribu la koncernan personan nomon. Se ni devas mencii la nomojn *Asirio*, *Ninivo*, *Sardanapalo*, sufiĉus unue skribi la kategori-klasigajn litersignojn de regno, de urbo kaj de reĝo. Tiam, oni skribu,

Il Sig. KALMAR ben vedendo egli pure, che l'inventare per ogni nome proprio un particolare carattere, sarebbe stata una briga e inutile, e infinita, ha cercato di risparmiarla.

respektive, la nomojn mem: *Asirio*, *Ninivo*, *Sardanapalo*. Eĉ Kalmár komprenis tion, kaj evitis la inventon de komplikaj "litersignoj" por personaj nomoj, per la rimedo, kiun mi ĵus priskribis. Sed tion li aplikis nur al la familinomoj.

Ma i soli nomi di famiglia vuol egli che scrivansi per disteso; agli altri sostituisce alcune sue abbreviature, le quali invece di togliere, possono spesse volte concorrere ad accrescere la difficoltà. E chi è infatti, che vedendo la sua abbreviatura *Gg*. possa argomentare s'ella significhi piuttosto *Giorgio*, o *Gregorio*? e vedendo *An*, debba conoscere ch'ella vuol dire *Angleterre*, o *Inghilterra*, e non piuttosto *Anversa*, *Ancona* o *Annec*[*y*] o *Anspach*, o che so io? Lo stesso io farei con tutti i nomi di metafisica, di fisica, di botanica, di medicina, di notomia, di matematica, ec, con tutti insomma quei nomi tecnici, e scientifici, che alla più parte delle lingue sono comuni.

Sed tio validas nur por familiaj nomoj, ne por normalaj propraj nomoj. Li preskribis, ke oni ilin skribu per mallongigoj, sed tio ne solvas tiun problemecan situacion. Kontraŭe, ĝi povas eĉ komplikigi ĝin. Jen: vi legas la mallongigon *Gg*. Ĉu ĝi signifas *Giorgio*, aŭ *Gregorio*? Kaj kion signifas la mallongigo *An*? Ĉu *Angleterre* (aŭ *Anglio*), aŭ ĉu eble *Antverpeno*, *Ancona*, *Annecy*, aŭ *Anspach*? La saman sistemon ni do apliku al ĉiuj terminoj de metafiziko, fiziko, botaniko, medicino, anatomio, matematiko, ktp, t.e. al ĉiuj teknikaj kaj sciencaj terminoj, kiuj ekzistas en multegaj lingvoj.

Ciò fatto, non rimarrebbero che quelle cose, le quali hanno in ciascuna lingua un diverso nome, da doversi contrassegnare con un distinto carattere. Ma anche rispetto a queste il numero dei caratteri distintivi con un metodo semplicissimo può ridursi ad assai meno della metà. Quasi ogni nome ha il suo contrario, il quale esprime o negazione, od opposizione, come *luce* e *tenebre*, *giorno* e *notte*, *moto* e *quiete*, *vita* e *morte*, *amore* e *odio*, ec.

El nia tuta vortaro, restas nur tiuj nocioj, kiuj esprimiĝas per malsamaj terminoj en la malsamaj lingvoj. Ili aperus en la nova lingvo, kiel specifaj vortoj. Sed eblas ja limigi la nombron de tiaj vortoj, per tre simpla metodo. Preskaŭ ĉiu koncepto (nocio) havas sian malon, kiu prezentiĝas ĉu per neado, ĉu per kontraŭo. Kiel inter *lumo* kaj *mallumo*, *tago* kaj *nokto*, *movo* kaj *kvieto*, *vivo* kaj *morto*, *amo* kaj *malamo*, ktp. Ni povas elpensi du specialajn signojn.

Ora stabiliti due segni, uno esprimente negazione, e l'altro opposizione, basterà inventare i distinti caratteri per le sole idee positive, perciocché le negative e le contrarie dagli stessi caratteri, aggiuntivi i segni costanti di negazione e d'opposizione, verran espresse bastantemente; così le *tenebre*, s'esprimeranno col carattere della *luce* messovi il segno negativo, l'*odio* s'esprimerà con quel dell'*amore* aggiuntovi il segno opposto. Questo artifizio non è sfuggito al Sig. KALMAR; se non che la mutilazione del carattere positivo, con cui vuol egli che s'accenni l'idea negativa, o contraria, troppo spesso potrebbe dar luogo ad

Unu esprimas neadon, la alia esprimas kontraŭon. Sufiĉus, do, inventi la specifajn litersignojn *nur* por la pozitivaj konceptoj, ĉar la neadaj kaj kontraŭaj konceptoj, en konekto kun la pozitiva termino, konstruiĝos, kiel nova termino. La koncepto *mallumo* aperos dank-al la kunmeto de la termino indikanta *lumon*, kun la signo indikanta *neadon*; la koncepto *malamo* konstruiĝos dank-al la kunmeto de la signo indikanta *kontraŭon*, kaj de la termino indikanta *amon*. Tion aplikis ankaŭ Kalmár, sed li eltiris la neadan aŭ la kontraŭan noci-terminojn el la pozitivaj terminoj, fortranĉante parteton de la ikoneca litero, kiu konsistigas la vorton. Sed tio

incertezze, e ad errori.

povas kaŭzi malcerton, aŭ erarojn.

Anche le cose, che hanno fra loro le relazioni o di somiglianza, o di coesistenza, o di dipendenza potranno significarsi con uno stesso carattere, aggiuntovi un segno costante: ma in questa parte io vorrei essere più parco del Sig. KALMAR, affinché il soverchio amore delle allusioni non mi guidasse all'ambiguità, ed agli equivoci.

Eĉ nocioj, rilatantaj al komuna simileco, aŭ al kunesto, aŭ al dependo rilate bazan nocion, povus esprimiĝi per ia tia speciala "konstanta signo", kiu aldoniĝas al la baza nocio. Sed tion mi dezirus limigi, ĉar troa emo al neklare analizeblaj senco-familioj riskus konduki min al ambiguaĵoj kaj al miskomprenoj.

Dove porrei uno studio principale sarebbe nel determinare il senso preciso di ogni nome, e le idee precise ch'egli contiene. Ogni lingua è piena di termini vaghi, che o s'adoprano senza annettervi niuna idea determinata, o indistintamente si usano ad esprimere una medesima idea.

Mia plej grava tasko estus la preciza determino de la signifo de ĉiu nocio, kun la precizaj nuancoj, kiuj en tiu nocio en-estas. En ĉiu lingvo abundas terminoj malprecizaj, kiujn oni ofte mis-utiligas sen klara distingemo. Ofte oni utiligas ilin, kvazaŭ ili estus samsencaj.

Ora da una lingua caratteristica (1) tutti i veri sinonimi debbon essere esclusi assolutamente; (2) tutti quei termini, che comunemente s'adoprano come sinonimi, ma che sebbene esprimano in grande la medesima idea, si distinguano però per qualche piccola differenza, o *nuance*, come dicono i Francesi, dopo averne determinato il senso con tutta precisione, significare dovrebbonsi collo stesso carattere principale, aggiuntivi i segni opportuni che li distinguessero. In questo modo oltreché verrebbe a scemarsi di molto il numero dei caratteri, si darebbe alla lingua quel grado di esattezza, e di precisione, di cui tutte mancano più o meno.

Nu: en lingvo kun klasiga celo (1) ĉiuj *veraj* sinonimoj devas tutcerte foresti; (2) la terminoj, preskaŭ samaj, kiuj ofte uziĝas *kvazaŭ* sinonime, sed en kiuj aperas ankaŭ nur eta nuanca diferenco, devus esti analizataj kun granda precizeco. Kaj la nuancoj devus separite aldoniĝi al la ĉefnocio per kromsignoj. Tio faciligas ja distingi la nuancojn. Tio ebligus malpliigi la nombron de ikonecaj literoj, sed samtempe redonus al la lingvo gradon de ekzakteco kaj de precizeco, kiu ĝenerale ne troviĝas en la etnaj lingvoj.

E non sarebbe pur molto difficile il riuscire a questa esatta determinazione. In una lingua di già formata, qual è, a cagion d'esempio, l'Italiana, il volere precisamente fissare il senso di ogni nome, sarebbe impresa difficilissima, perciocché non è in arbitrio del filosofo il dargli un significato piuttosto che un altro, convien ch'egli rispetti la prepotente forza dell'uso.

Distingi tiujn nuancojn, principe, ne estas afero malfacila. Ekzemple, en lingvo etna, kia estas la itala, estus tre malfacile detale fiksi ĉiujn signifojn kaj nuancojn, ĉar ne estas tasko de filozofo trudi jenan signifon, anstataŭ alian. La sinteno de filozofo estas ja alispeca, nome la respekto de la graveco de la tradicia lingvo-uzo.

Che norma è del parlare, arbitro, e giudice, e che nel tempo stesso è sovente vario, o incerto, ed anche talvolta contraddittorio. Ma nella formazione di una nuova lingua la determinazione dei segni tutta dipende

La sperto instruas, ke la parolo de juĝantoj kaj de juĝistoj estas ofte plursenca, aŭ malklara. Kelkfoje, eĉ sinkontraŭdira. Sed en la kreo de la nova lingvo, la senco-fiksigo de la ikonecaj litersignoj dependas ekskluzive de la lingvo-

dall’autore, ed altro egli non ha a fare, che una diligente analisi delle idee per esaminare quali richieggano un segno distinto, e quali no, nel che le meditazioni dei più celebri metafisici, e una mezzana perizia delle lingue più colte gli sarebbono d’un soccorso grandissimo.

aŭtoro, kiu devas efektivigi akuratan analizon de la nocioj, por kompreni, kie ekzistas (aŭ ne ekzistas) ankaŭ nur minimuma senco-nuanco. Por tion atingi, al li estus tre utile koni la verkojn de plej famaj metafizikistoj, kaj havi ioman spertecon pri la uzo de la lingvoj de la plej kleraj popoloj.

Fissati i caratteri dei sostantivi, la fatica maggiore sarebbe compiuta; conciossiaché tutti gli *aggettivi*, che dai sostantivi derivano, come *celeste*, *terrestre*, *marino*, *lucido*, *tenebroso*, ec. coi caratteri de’ sostantivi medesimi agevolmente si verrebbono a significare, aggiuntovi solamente un segno costante, che l’aggettivo indicasse. Vero è, che all’opposto vi sono moltissimi sostantivi, che dagli aggettivi discendono, come *grandezza*, *piccolezza*, *molestia*, *allegrezza*, ec.; e in questo caso parrebbe, che il carattere semplice avesse ad accennar l’aggettivo, e che il segno costante dovesse aggiugnersi invece al sostantivo da lui derivato.

La fiksigo de la ikonecaj litersignoj por la substantivoj estas la plej grava laboro. El la substantivoj naskiĝas la *adjektivoj*, kiaj *ĉiela*, *tera*, *mara*, *brila*, *tenebra*, ktp. Sur la bazo de la substativaj terminoj, oni nur aldonos “konstantan funkcian signon”, indikanta transiron al la adjektiva funkcio. Estas fakto, ke ekzistas, tamen, substantivoj kiuj venas el adjektivoj, kiel *grandeco*, *malgrandeco*, *ĝeno*, *ĝojo*, ktp. Ĉi tie, la vojo devus esti inversa: de adjektivo al substantivo, kiel indikite, per speciala afikso (aŭ “konstanta signo”).

Ma in una lingua caratteristica dee badarsi più alla natura del vocabolo, che alla sua origine, la quale è varia in varie lingue; e dipende più dal caso, e dal capriccio dei primi istitutori che da tutt’altro. Il carattere semplice adunque, fuor di quei casi, che richieggano un’assoluta eccezione, dovrà esprimere sempre il sostantivo; e gli aggettivi o nascano dai sostantivi, o li producano, dovranno tutti esser marcati dal segno costante, sicché alla sola prima ispezione ravvisar tosto si possa qual carattere un sostantivo contenga, e quale un aggettivo.

Sed en kategori-klasiga (“filozofia”) lingvo estas pli utile atenti pri la signifo de la vortoj, ol atenti pri ilia origino, kiu, cetere, varias laŭ la lingvo pristudata. La origino de la terminoj, en nacia lingvo, dependas de ĝia historio. En artlingvo, la baza termino estas la substantiva formo de la nocio, kvankam, eble, povus ekzisti kelkaj tre maloftaj esceptoj. Kiel ajn formiĝas la substantivoj kaj la adjektivoj, el kiu ajn fonto ili venas, ili devas montri la karakterizan klasigan litersignon de sia kategorio, tiel ke oni povu tuj rekoni ilian kategorian apartenon: ĉu substantiveca, ĉu adjektiveca.

A significare i *comparativi* noi usiamo di premettere al nome gli avverbj *più* e *meno*, e i Francesi colla premessa della particella *très* esprimon anche i *superlativi*, siccome i *diminutivi*, e gli *aumentativi* significano cogli aggettivi *petit* e *grand* quando scemar si deve, ed accrescere il valore d’un sostantivo, e cogli avverbj *peu* e *beaucoup*, quando ciò s'ha a fare con un aggettivo. Egli è adunque chiarissimo l'artificio, con cui le medesime cose anche in una lingua caratteristica agevolmente potranno

Por indiki la *komparajn* formojn, ĝenerale ni antaŭmetas al la termino la adverbojn *pli* kaj *malpli.* En la franca lingvo, la vorteto *très* esprimas ankaŭ la superlativojn. Analoge, la et-formoj, kaj la eg-formoj *indikiĝas* per la adjektivoj *petit* kaj *grand*, kiam ni volas esprimi malgrandigon, respektive grandigon de substantivo. Analoge, per la adverboj *malmulte* kaj *multe*, kiam temas pri adjektivoj. Tio montras tre klare, ke tion oni povas fari ankaŭ en kategori-klasiga lingvo, per la samaj rimedoj.

distinguersi.

Più non rimane a cercare rispetto ai nomi, che la distinzione dei *generi*, e dei *numeri*. Circa a questi un segno costante, che indichi il plurale, potrà bastare; conciosiaché tutti i nomi, che non l'avranno, si vedrà tosto dover essere singolari. Una piccola modificazione del medesimo segno potrebbe anche adoperarsi ad esprimere il quale dei Greci, e degli Ebrei, sebbene essendo egli non di molto uso[24], potrà ommettersi comodamente, siccome gli mancava difatti senza alcuno sconcio alla lingua latina, e manca attualmente alle più colte fra le lingue moderne.

Restas lasta tasko. Kiel indiki, ĉe substantivoj, la *genrojn*, kaj la *unu-* aŭ *la plur-nombrecon*? Koncerne la pluralon, sufiĉus krei "konstantan signon", kiu indikas ĝin. La terminoj, kie tiu signo forestas, estas evidente ununombraj. Eta modifo de tiu konstanta signo povus eventuale servi al la indiko de jena speciala pluralo[24], kiun ni trovas en la greka kaj en la hebrea lingvoj. Ĝi ne estas tre uzata. Eblus ĝin komforte tute forlasi, ĉar ĝi ne ekzistis en la latina lingvo, kiu, pro tio, ne suferis specialan damaĝon. Krome, ĝi forestas, hodiaŭ, el la plej klere uzataj modernaj lingvoj.

Quanto ai generi ognuno sa, che la distinzione di sesso non trovasi se non nei corpi organizzati, cioè negli animali e nelle piante. Ma nel discorso comune gli animali soltanto son quelli, in cui occorre d'aver il maschio a distinguere dalla femmina. In questi soli pertanto s'avrà da usare la distinzione di genere, e a ciò basteranno due segni costanti, uno de' quali il maschile significhi, e l'altro il femminile. Fuori degli animali, ogni altro nome sarà del genere neutro, cioè di nessuno, e non dovrà avere per conseguenza alcun segno; dal che un vantaggio pur ne verrà, che i nomi marcati da' segni generici indicheranno tosto un animale.

Koncerne la genrojn, indas memori, ke la sekson ni trovas nur en la biologie organizitaj korpoj, t.e. ĉe la bestoj kaj ĉe la plantoj. Sed ĉe la ĝenerala publiko, gravas nur la distingo inter in- kaj vir-vivaĵo. Nur en tiu kazo oportunas distingi la in-vivaĵon disde la vir-vivaĵo. Nur ĉi tie ni utiligos genran distingilon. Por tion fari, sufiĉus havi *du* konstantajn signojn. Unu indikas la vir-genron, la dua indikas la in-genron. Tio utilas nur en la mondo de la animaloj. En aliaj kuntekstoj, la nomo estas genre neŭtrala, kaj tial ĝi ricevos nek la unuan, nek la duan konstantan signon. El tio venas avantaĝo: termino, kun unu el la du konstantaj signoj, indikas devige vivantan estaĵon.

Circa agli aggettivi, egli è inutile l'avvertire, che siccome hann' essi a prendere tutte le modificazioni de' sostantivi, a cui appartengono; così dovranno portare il segno del genere, o del numero proprio del lor sostantivo, e andarne senza, allorché questo non n'abbia.

Rilate la adjektivojn: ili devas akordiĝi kun la akompanata substantivo. Tial ili akiras la konstantan genro-signon. Se al la substantivo mankas genro-signo, ankaŭ la adjektivo(j) tion malhavas.

Gli *avverbj* equivalgono tutti di lor natura ad una proposizione, e ad uno o più nomi: così *dolcemente* significa con dolcezza, *brevemente* con brevità, *facilmente* con facilità, ec. Ora fissati i caratteri per gli avverbj più generali nella maniera sovraccennata, per tutti gli altri non sarà egli bastante l'usare il carattere stesso

La funkcio de la *adverboj* similas al la funkcio de propozicio, kun unu aŭ pluraj substantivoj: *dolĉe* signifas *kun dolĉeco*, *mallonge* signifas *kun mallongeco*, kaj *facile* - *kun facileco*, ktp. Plej ofte ni povas transformi substantivojn al adverboj, en la supre indikita maniero. Por la ceteraj adverboj, sufiĉus utiligi la substantivon,

[24] Si tratta del *duale*, un "plurale" organico (le due braccia, i due occhi).

[24] *Temas pri la* dualo*, speco de "pluralo" organika (la du brakoj, la du okuloj).*

de’ sostantivi, cui essi contengono, aggiuntovi un segno costante, il qual dimostri l’avverbio?

de kiu ili devenas, kaj al ĝi aldoni specialan konstantan signon, indikanta ilian adverbecon.

I *verbi*, che da’ sostantivi derivano, o che lor danno origine, sono pure moltissimi. Or questi pure senza l’invenzione di nuovi caratteri è manifesto, che con quelli de’ sostantivi corrispondenti chiarissimamente potranno esprimersi colla sola giunta d’un segno costante, che indichi il verbo.

Verboj, kiuj venas el-de substantivoj, aŭ el kiuj venas substantivoj, estas multegaj. Ne estas necese inventi novajn specialajn vortojn, ĉar eblas ilin konstrui per la simpla aldono de la konstanta signo indikanta ilian verbecon.

Ma questi segni in primo luogo avranno ad essere tre diversi; uno pei verbi transitivi attivi, un altro pei transitivi passivi, e. un terzo per gl’intransitivi, o neutri. In secondo luogo il carattere solo col solo segno verbale non potrà accennare che l’indefinito; d’altri segni sarà dunque mestieri per indicare le diverse persone, i diversi tempi, i diversi modi de’ verbi.

Unue, tamen, tiuj signoj devas ebligi triopan distingon: inter aktivaj, pasivaj kaj netransitivaj verbotipoj. Due, verbo, kiu montras nur la konstantan verbo-signon, havas nur nedifinitan funkcion. Tial, iĝas necesa la kreo de kromaj konstantaj signoj, por indiki la verbo-personojn, la tensojn, kaj la modalecojn de la verba konjugacio.

Ma quanto alle persone basterà premettervi i caratteri de’ nomi personali; quanto ai tempi quelli degli avverbj di tempo; e quanto ai modi, oltreché abbastanza per lo più verranno indicati dal senso, potrà esprimersi l’ottativo coll’interjezione di desiderio, l’imperativo, e il soggiuntivo con due segni costanti; e fissati questi, l’indicativo si farà noto abbastanza dall’aver i nomi personali senza alcun segno modale, e l’indefinito dal non avere neppure la distinzione de’ numeri, e delle persone

Koncerne la verbopersonojn, sufiĉus antaŭmeti la korektan konstantan pronom-signon. La verbaj tensoj esprimiĝu per la tempaj adverboj, la modalecojn oni ja komprenas el la kunteksto, kaj la dezir-tenso per la dezir-interjekcio, la u-tenso, kaj la nerekta parolo esprimiĝas per similfunkcia konstanta signo. La indikativo evidentiĝos de si mem, dank-al la foresto de modalaj signoj, kaj la nedifinita formo evidentiĝas per la nedistingo de nombro kaj personoj.

Un altro segno costante sarà necessario per ultimo alla significazione de’ *participj*, de’ quali io vorrei, che uno si stabilisse per ogni tempo alla maniera de’ Greci; al che però non si chiederebbe che aggiugnervi gli avverbj di tempo. I *gerundj* dalla nostra lingua verranno esclusi di lor natura; perciocché i gerundj italiani equivalgono ai participj latini, e greci; così il nostro *amando* è l’*amans* de’ Latini, e l’*avendo amato* è il φιλησας (*phileesas*) de’ Greci, e i gerundj latini ottimamente s’esprimono coll’indefinito preceduto dalle preposizioni corrispondenti , come *amandi* di amare, *in amando* nell’amare, *ad amandum* ad amare: colle quali preposizioni aggiunte agl’indefiniti esprimendosi egualmente anche *i*

Finfine, kroma konstanta signo estas necesa, por konstrui la *participojn*. Mi proponus, ke ekzistu participoj por ĉiu tenso, kiel en la greka lingvo. Eblus, tamen, havi nur unu, kaj al ĝi aldoni temp-adverbojn. La *gerundivaj* formoj ne trovus lokon en nia lingvo, ĉar la itallingvaj gerundivoj korespondas al la latinaj kaj grekaj participoj. *Amando* (en esperanto: *amante*) korespondas al la latina *amans* (*amanta*), kaj *avendo amato* (en esperanto: *aminte*), korespondas al la greka φιλησας (*phileesas*). La latinaj *gerundivoj* esprimiĝas tre oportune dank-al prepozicioj, kiuj antaŭiras la nedifinitan verban formon. Tiel: *amandi* (*di amare*; *de amo*), *in amando* (*nell’amare*; *en amo*), *ad amandum* (*ad amare*; *amenda*, *aminda*). Per tiuj prepozicioj eblas

supini, questi pure verranno tolti.

Eccovi dunque in compendio tutta la lingua. Stabiliti prima que' pochi caratteri, che si richieggono per accennare i *pronomi*, le *preposizioni*, le *congiunzioni*, le *interjezioni*, e gli *avverbj più generali*, fatevi a determinare i caratteri pei *nomi sostantivi* incominciando da' più universali. Istituiti questi, tutti i *nomi proprj*, e tutti i *tecnici* e *scientifici*, che in quasi tutte le lingue sono uniformi, vi risparmieranno la briga d'inventare per essi de' caratteri particolari, perciocché si contenteranno d' essere scritti distesamente, preceduti soltanto dal carattere della classe a cui appartengono.

Rimarran solo a fissare i caratteri per quei nomi, che nelle varie lingue son varj, e circa a questi puranche i segni di negazione, di opposizione, di simiglianza, di coesistenza, di causa, di effetto vi solleveranno dalla fatica più oltre della metà. Inventati poi i caratteri de' sostantivi, voi potrete riguardare il lavoro siccome quasi compiuto, perciocché non avrete quasi a far altro, che a determinare quattro segni costanti da aggiugner loro per formare gli *aggettivi*, gli *avverbj*, i *verbi* e i *participj*.

Quanto alla *sintassi* io non credo mestieri d'affaticarsi ad immaginare niuna regola nuova. Voi avrete la distinzione de' sostantivi, e degli aggettivi, e in essi quella di genere, e di numero; avrete ne' verbi la distinzione di persona, di numero, di tempo, di modo; avrete le preposizioni da premettere a' nomi secondo le relazioni, che avranno ad altri nomi, o ai verbi. La vostra lingua caratteristica avrà dunque tutto ciò che bisogna, onde valervi della sintassi, che presso agl'Italiani, a' Francesi, agl'Inglesi, e agli Spagnuoli si tiene.

Se or mi chiedete di qual forma avranno ad essere i caratteri, di questo pure io v'appagherò facilmente. Io amerei che i caratteri esprimenti le cose fisiche fossero per quanto è possibile

ankaŭ konstrui la *supinajn* formojn, kiuj, tial, ne ricevos specialan gramatikan formon.

Jen, do, en rapida supervido, la resuma skemo de la lingvo. Komence, oni kreos la malmultajn terminojn, necesajn por enkategoriigi la *pronomojn*, la *prepoziciojn*, la *konjukciojn*, la *interjekciojn* kaj la *plej komunajn adverbojn*. Poste, ni okupiĝis pri la klasiga prefikso (karakterizilo) de la *substantivoj*. Ni tion faris, komencante je la plej universalaj kategorioj. Poste, ni alfrontis la *nomojn proprajn*, kaj la *sciencajn terminojn*, tre similaj en la plej granda parto de la lingvoj. Tio ŝparigos la nombron de specialaj karakteriziloj kaj terminoj, ĉar sufiĉus ilin skribi tiaj, kiel ni jam faras kutime, tamen kun klasigila prefikso, kiu indikas la kategorian apartenon.

Poste, ni kreos la ideogramecajn litertipojn por tiuj nomoj, kiuj en la diversaj lingvoj troviĝas sub malsamaj formoj. Ni povas duonigi ties kvanton, per specialaj signoj, indikantaj neadon, kontraŭecon, similon, kun-ekziston, kaŭzon, efekton. Kiam ĉio tia estos elpensita, via laboro estos ĉe sia fino. Al vi restos praktike nenio alia, ol fiksigi kvar konstantajn signojn, aldonotajn al la kreitaj vortoj, por formi *adjektivojn*, *adverbojn*, *verbojn* kaj *participojn*.

Koncerne la *sintakson*, laŭ mi, estus tede inventi novajn regulojn. Vi distingas inter substantivoj kaj adjektivoj, kaj en tiu distingo vi konas la subdistingojn laŭ genro kaj nombro. En la verboj, vi kapablas distingi la personon, nombron, tenson, modalon. Vi konas la prepoziciojn, kiuj antaŭiras la nomojn sur la bazo de la rilato, kiun tiu lasta havas kun iu nocio, aŭ kun la verbo. Via kategori-klasiga lingvo jen posedas ĉiujn trajtojn, kiujn ĝi bezonas, por ke oni utiligu ĝin, se vi konas la sintaksajn regulojn de la franca, angla, hispana lingvoj.

Vi certe demandos min pri la aspekto de la menciitaj ikonoj. Mi proponus, ke la bildaj ideogramoj esprimantaj fizikajn aspektojn, estu kiel eble plej aspekto-similaj. Do la *suno*, la

imitativi. Quindi il *sole*, la *luna*, le *stelle*, i *raggi della luce*, la *fiamma*, un *monte*, un *fiume*, un'*erba*, una *pianta*, un *fiore*, un *frutto*, una *foglia*, un *composto*, una *squadra*, uno *scarpello*, un *martello*, un *globo*, un *cubo*, un *quadrato*, un *rettangolo*, un *triangolo*, un *cerchio*, una *testa*, un *braccio*, una *mano*, un *piede*, ec. tutti vorrei espressi colle figure corrispondenti.

luno, la *steloj*, la *lum-radioj*, la *flamo*, *monto*, *rivero*, *herbo*, *planto*, *floro*, *frukto*, *folio*, *infloresko*, *ortangulilo*, *ĉizilo*, *martelo*, *globo*, *kubo*, *kvadrato*, *rektangulo*, *triangulo*, *cirklo*, *kapo*, *brako*, *mano*, *piedo*, ktp., ĉiuj reprezentiĝos per la koresponda bildo (ikono).

La facilità, con cui il loro significato a prima vista s'intenderebbe, è troppo chiara e sensibile, e un comodo vi ha eziandio, che per moltissimi di questi oggetti già belle e pronte voi trovereste presso agli Stampatori le forme senza la briga di fabbricarle di nuovo.

Tio faciligus la rekonon kaj la memoron de la signifo de la unuopaj vortoj. Krome, tiujn ikonojn vi jam trovus pretaj ĉe la presistoj, kaj ne estus necese ilin fabriki nove.

Per gli altri nomi io mi varrei delle lettere dell'alfabeto, e son certo, che n'avrei maggior copia, che non bisogna. Perciocché il solo alfabeto comune me ne fornirebbe 46 tonde fra majuscole e minuscole, e altrettante corsive, a cui aggiugnendo le lettere moltiplici, come ſ s; i j; u v; le raddoppiate come ff, ss, le composte come ſs, &, le abbreviature come Ł, ꝶ, ec. ec., e ciò tanto nei caratteri tondi, che ne' corsivi, n'avrei già oltre a cento. Questo numero mi si verrebbe a raddoppiare, e triplicare usando caratteri, di diversa grandezza, come il canoncino[25] **a**, il "testo" a, e il garamoncino[26] a, che difficilmente si possono confondere. Se ciò non bastasse, ricorrerei per ultimo agli alfabeti Greco, Ebraico, Tedesco, Arabico, ec. sicuro che non avrei pur mestieri d'esaurirli.

Rilate la ceterajn terminojn, laŭ mi, ni uzu la alfabetajn literojn. Tute certe, ili plene sufiĉos al via celo. Fakte, nia komuna aboco enhavas jam 45 literojn, majusklajn kaj minusklajn. Vi povas aldoni la kursivajn. Krome ekzistas ankaŭ la duformaj literoj, kiaj ſ s; i j; u v, la duoblaj literoj, kiaj ff, ss, la kunmetitaj, kiaj ſs, &, kaj la mallongigoj, kiaj Ł, ꝶ, ktp. Ili estas haveblaj kaj en kursiva, kaj en ronda formoj. Do, pli ol cent malsamaj literoj. Tiu kvanto povus duobliĝi aŭ triobliĝi, se oni utiligus ankaŭ la diketan[25] **a**, la normtekstan a kaj la garamondetan[26] a . Tiuj litertipoj malfacile konfuzigas onin. Se tio ne sufiĉus, mi fine ĉerpus el la alfabetoj greka, hebrea, germana, araba, ktp. Sed mi certas, ke mi ne elĉerpos tiujn alfabetojn.

Quanto a' segni costanti, l'apostrofo, i varj accenti, il punto con cui gl'inglesi esprimono le quantità fluenti, la linea o semplice, a doppia posta sovra ai caratteri, di cui si valgono i Matematici per indicate i minuti primi e secondi, e le varie quantità d'una stessa denominazione, i numeri posti in alto, con cui s'accennano in algebra le potenze, e tanti altri

Koncerne la konstantajn signojn, mi pensis pri la apostrofo, pri la diversaj skrib-akcentoj, pri la punkto per kiu la angloj indikas la fluantajn kvantojn, pri la linio foje simpla, foje duobla, metita super la signoj, utiligata far-de la matematikistoj por indiki la minutojn kaj la sekundojn, kaj pri la diversaj denominatoroj super la sama numeratoro, pri la numeroj

[25] Tipo di carattere di un numero di punti maggiore che non il carattere usuale per il testo. Anche il grassetto funzionerebbe.

[25] *Tipografia karaktero, pli granda ol la entekste utiligita karaktero. Eventuale ankaŭ la grasetaj pres-literoj.*

[26] Carattere tipografico di nove punti, molto piccolo.

[26] *Naŭpunkta tipografia karaktero. Tre malgranda.*

ve ne fornirebbono certo abbondantemente.

Non riman più che accennar la maniera, con cui i caratteri si hanno a disporre; e in questo io vorrei, che affine di evitare ogni confusione, in quella guisa che ogni parola si scrive staccata, cosi staccato si scrivesse ogni carattere ad essa corrispondente. Non s'avrebber dunque a congiungere se non i caratteri dei nomi universali, che ho detto innanzi doversi premettere ai nomi proprj, e ai nomi delle classi specifiche, e degl'individui[27] per facilitarne maggiormente l'intelligenza; i caratteri degli aggettivi, e degli avverbj esprimenti il comparativo, il superlativo, il diminutivo, l'aumentativo, ec.; i caratteri degli avverbj di tempo indicanti i diversi tempi dei verbi, e dei participj; e tutti quegli altri, che concorrono a formare una sola nozione, e che parlando esprimer potrebbonsi con una sola parola. Quanto ai punti, alle virgole, alle parentesi, ec. tutte s'avrebbono a segnare alla maniera ordinaria.

Da questo piano succinto voi potete argomentar di leggieri quanto una lingua caratteristica sarebbe facile a formare, e quanto facile pur sarebbe ad apprendersi inventata che fosse. Qui non avreste inflessioni dei nomi, e di verbi, che in alcune lingue, e nella Greca specialmente, sono ai principianti di tanta pena; qui non l'ammasso ordinario di regole, e d'eccezioni, che agguaglian talvolta le regole generali; non avreste qui a contorcervi il viso e la bocca per addestrarvi ad una pronunzia, a cui gli organi già indurati talor ricusano di prestarsi.

Banditi sarebbono i sinonimi, che accrescendo il numero dei vocaboli accrescono la difficoltà d'impararli, le idee analoghe con segni analoghi vedreste espresse, non già con termini diversi affatto, siccome avviene in quasi tutte le lingue; gli aggettivi, gli avverbj, e i verbi, i

troviĝantaj apekse, per kiuj oni indikas la potencojn en algebro. Facile troveblas literoj.

Nun, al ni restas la tasko, indiki kiamaniere ni surpaperigos la terminojn. Laŭ mi, por eviti konfuzon, oni skribu ĉiun vorton separite, same kiel ni skribas separite ankaŭ la alfabetajn literojn, kiuj konsistigas vorton. Kungrupite, ekzistas nur la litergrupoj aŭ la ikonoj, kiuj sekvas la kategori-indikan prefikson. Ĉi-lastajn ni skribas antaŭ la propraj nomoj, antaŭ la semantikaj klasig-signoj, kaj antaŭ la individuaj nomoj[27], por faciligi la komprenon. La samo valida por la "konstantaj signoj", kreantaj adjektivojn kaj adverbojn, kiam ĉi-lastaj troviĝas en kompar-formo, en superlativa formo, en etig-formo, en egig-formo. La samo koncernas la kategori-litersignojn de la temp-adverboj, kiuj indikas ĝiajn tensojn, kaj tiujn de la participoj. La ceteraj funkciaj konstantaj litersignoj formas unu solan nocion kun la baza semantika litersigno aŭ ikono, kiun ni konsiderus kvazaŭ "vorto", se nia lingvo estus parolebla. Rilate la punktojn, la komojn, la parentezojn, ktp, ni skribos ilin laŭ nia hodiaŭa kutimo.

Dank-al ĉi tiu konciza plano, vi observas, kiom simple ni povus konstrui kategori-klasigan lingvon, kaj kiom facile estus lerni ĝin, danke al tiu metodo. Vi ne trovus deklinaciojn kaj konjugaciojn, kiuj en iuj lingvoj, kaj precipe en la greka, estas tiel penigaj por komencantoj. Vi ne trovos la kutiman listo de reguloj, kaj de esceptoj, kiuj aspektas kvazaŭ ĝeneralaj reguloj. En tiu lingvo via lango, via buŝo kaj via vizaĝo ne devos peme trejniĝi al korekta elparolo, al kiu maljuniĝantaj parol-organoj kelkfoje rifuzas sin nove alkutimiĝi.

La sinonimoj forestus. Ili ja grandigas la kvanton da vortoj lernotaj, kaj tial ili grandigas la malfacilon lerni lingvon. Ekzistas ja sence analogaj nocioj, sed ili esprimiĝas per similaj litersignoj aŭ ikonoj, kaj ne per tute aliaformaj terminoj, kiel okazas en preskaŭ ĉiuj aliaj

[27] Il testo è poco chiaro, e nel corso del capitolo lo diventa sempre meno. Probabilmente è un riassunto.
[27] *La teksto estas malklara, kaj ĝi ankoraŭ plie malklariĝos. Supozeble, temas pri resumo.*

participj, che dipendono da un sostantivo medesimo, o che esprimono le diverse modificazioni d’una medesima idea, vi si offrirebbono con uno stesso carattere, sicché appresi i sostantivi, voi già sapreste pur tutto il resto; i caratteri delle idee positive colla distinzione d‘un picciol segno costante, vi farebbon conoscere ancora le negative, le contrarie, e quelle che seco hanno le relazioni almen più intime o di somiglianza, o di coesistenza, o di dipendenza; per l’uso, regola dei segni costanti, alla prima occhiata ravvisereste a qual parte del discorso ciascun carattere si riferisca, il che non è da dire quanto gioverebbe a facilitare l’intelligenza dei loro significati; coll’uso de’ caratteri universali premessi ai nomi specifici, ed individuali, voi potreste distinguere incontanente a qual classe ogni nome appartenga, il che pur basterebbe sovente a farvi indovinare l’oggetto da lui espresso; sopra tutto i caratteri imitativi vi offrirebbero gli oggetti stessi sott’occhio, talché il vederli, e l’intenderli non sarebbe che un atto solo. In qual lingua del mondo sapreste voi ritrovare un’egual facilità?

lingvoj. La adjektivoj, la adverboj, la verboj, la participoj, kiuj venas de la sama substantivo, aŭ kiuj esprimas diversajn modifojn de la sama nocio, estus troveblaj kun la sama baza karaktero. Se vi lernis la substantivojn, vi jam kapablus rekoni iliajn derivaĵojn. La karakteroj indikantaj nocion pozitivan, per eta konstanta signo, kondukas vin al la neada, al la kontraŭa terminoj, kaj al tiuj terminoj, kiuj havas ian sencan rilaton kun la origina nocio, sur la bazo de simileco, de kun-ekzisto, aŭ de dependo. Danke al la uzo de konstantaj signoj, vi rekonus tuj, kiu estas la funkcio de la termino, kaj al kiu alia vorto ĝi rilatas. Tio ege faciligus la komprenon de la signifoj. Danke al la uzo de la kategori-klasigaj litersignoj, antaŭantaj specifajn kaj personajn nomojn, vi povus tuj rekoni, al kiu koncepto-kategorio ĝi apartenas. Tio ĝenerale sufiĉas por kompreni pri kio temas. Ĉefe se la ikono estas form-imita, ilin rigardi kaj kompreni la senco-kampon, estus rapidega afero. En kiu lingvo tio estus pli facila?

Dunque, direte voi, tutta la ragione io avrò d’occuparmivi, e di procurare che questa lingua realmente si istituisca, e si renda universale.

Vi nun eble opinias, ke estus tre utile okupiĝi pri tiu temo, kaj, tial, klopodi, por ke ĝi fakte io tia konstruiĝu, kaj estu enirigata en la uzon universalan.

Voi avreste, rispondo io, un grandissimo torto, e perché una nuova lingua qualunque è impossibile ad introdursi universalmente, e perché quand'anche possibil fosse, per l’oggetto che si ha di mira sarebbe inutilissimo il pensare a una nuova lingua. Lascio la difficoltà di recarla fra i popoli dell'Asia, dell’Africa, e dell’America, a’ quali pure per essere universale dovrebbe farsi comune. Qual commercio letterario, direte voi, abbiamo noi coi Tartari, cogli Abissini, e cogli Huroni, onde importare ci debba, che la nostra lingua da loro venga accettata?

Sed, bedaŭrinde, laŭ mia opinio, vi ege erarus. Ĉar estas neeble universale enuzigi novan lingvon. Eĉ se la konstruo de tia nova lingvo montriĝus ebla, la celo aspektas neatingebla. Mi ne aludas, principe, al la malfacilo instrui ĝin al la aziaj, afrikaj kaj amerikaj popoloj, kiuj ankaŭ devus partopreni al la universaleco de tiu lingvo. Ĉar ne havas multajn rilatoj kun Tartaroj, Etiopianoj, kaj Huronoj. Kial, por ili, tia lingvo povus esti utila? Kio kredigas nin, ke por ni estus avantaĝe, ke ili lernu ĝin?

Or bene, restringiamoci pur soltanto all’Europa. Il maggior vantaggio di una lingua universale sarebbe adunque il far sì, che le opere letterarie, di cui le stampe Europee ci

Ni do koncentrigu nian atenton nur pri Eŭropo. La plej granda avantaĝo de universala lingvo estus la ebleco, legi kaj kompreni la literaturajn verkojn, kiuj atingas nin el-de ĉiu angulo de

inondano da ogni parte, fossero intese da tutti universalmente. Il vantaggio sarebbe grandissimo senza dubbio.

Eŭropo. Sendube, temus pri tre granda avantaĝo.

Ma a ciò richiederebbesi, che tutte le opere letterarie quindi innanzi in una tal lingua fossero scritte, e che in quella si trasportassero tutte le scritte e pubblicate finora; altrimenti finché l'Italiano vorrà pur seguitare a valersi della sua lingua, della sua il Francese, lo Spagnuolo, l'Inglese, il Tedesco, ec. pur della loro, voi non avrete fatto che introdurre una lingua di più, e lo sconcerto sarà peggiore.

Sed tio postulas, ke tiuj verkoj skribiĝu ja precize en *tiu* lingvo, kaj ke en tiun lingvon oni traduku ĉiujn ĝisnun aperintajn librojn. Sed se la Italoj volus daŭre utiligi sian lingvon, kaj same decidus la Francoj, la Hispanoj, la Angloj, la Germanoj, ktp., jen la nedezirata konsekvenco: vi nur aldonis novan lingvon. Avantaĝo fariĝas malavantaĝo. La "solvo" kaŭzus kroman problemon.

Ma come sperate voi, che tutti debbano rinunziare concordemente al piacere, che sempre più va crescendo, di scrivere nella propria lingua? E se indurre mai si potessero ad una tal rinunzia, se tutti unirsi potessero di concerto a non più usare che una lingua comune, qual bisogno v'avrebbe egli d'inventarne una nuova?

Estas sensence esperi, ke ĉiuj konsente decidos rezigni al la daŭre kreskanta plezuro verki en la propra lingvo. Kaj se oni ja povus persvadi ĉiujn, rezigni je propra lingvo, kaj uzi nur la komunan lingvon, kial estus necese elpensi tute novan?

Non abbiam forse a tal uopo la lingua latina, lingua che ogni uom di lettere è costretto ad apprendere dalla più tenera fanciullezza, lingua per conseguenza già a tutti nota? che una lingua istituita di nuovo, e meno ancora una lingua semplicemente caratteristica, abbia da tutti a praticarsi, poiché si trascura quella, che già per sé stessa già da tutti è conosciuta; né quale utilità dall'istituire a tal uopo una nuova lingua venir potrebbe, quando n'abbiamo già una in pronto, che ugualmente, e più ancora al proposto oggetto sarebbe opportuna: perciocché finalmente, se ne traete il vantaggio, che i libri con una lingua caratteristica scemerebbon di mole, il quale vantaggio non so se troppo animerebbe gli Stampatori a promoverla, per tutto altro certamente ella non è da paragonare ad una lingua, che al tempo stesso scriver si possa, e parlare. Il consiglio migliore pertanto ch'io vi possa proporre egli è quello d'abbandonarne il pensiero, e di volgervi ad altra impresa più utile; che ben molte ne sono, le quali a gara occupar vorranno i vostri studj e le vostre ricerche.

Ĉiuj scias, ke, kiel komuna lingvo, ni jam havas la latinan, kiun ĉiu klerulo lernas jam jun-aĝe, kaj kiu, pro tio, estas vaste konata. Nove ellaborita lingvo, nur skribata kaj kategori-klasiga, ne estos vaste utiligata, kaj ne forgesigos la lingvon, kiun ni jam konas, kaj kiu jam utilis al tiu universala celo. Nova lingvo, do, finfine, aspektas io tute ne necesa.

Krome, eble, per tiu lingvo vi ricevas la avantaĝon, ke la libroj fariĝus malpli dikaj, se skribataj en kategori-klasiga lingvo. Sed tio certe ne estas bona argomento por motivi la eldonistojn favori ĝin. Fakte, la kategori-klasiga lingvo ne estas komparebla al vera lingvo, kiun oni ja povas skribi, kaj samtempe ankaŭ paroli. La plej amika konsilo, kiun mi donos al vi, estas, ke vi forlasu ĉi tiun projekton, kaj ke vi turniĝu al io pli utila. Multaj aliaj utilaj projektoj ekzistas: al ili vi povas direkti viajn studojn kaj viajn esplorojn.

Piacciavi di gradire la sincerità dei miei sentimenti, e d'amare chi sarà sempre con vero animo. ec.

Bonvolu akcepti la esprimon de miaj sinceraj sentoj, kaj restu amika al mia sincereco.